

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

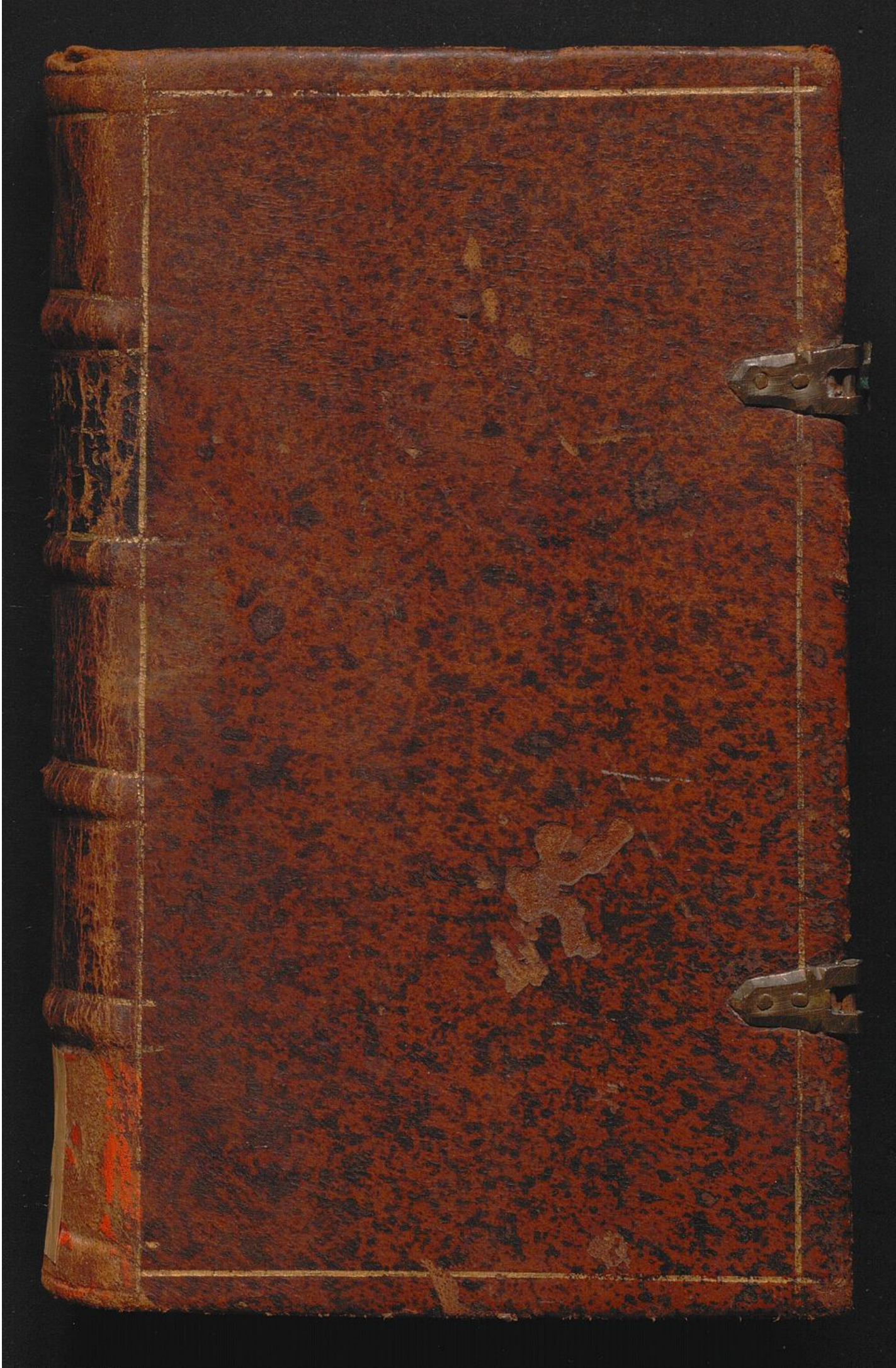
**D. Daniel Van Hengel Predikant Der
ghenoemde-Ghereformeerde tot Vytrecht, Opgheweghen
In Syn Eyghen VVeeg-Schale Ende Bevonden Te Licht Te
Syn**

Hazart, Cornelius

Antwerpen, 1677

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71577](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71577)

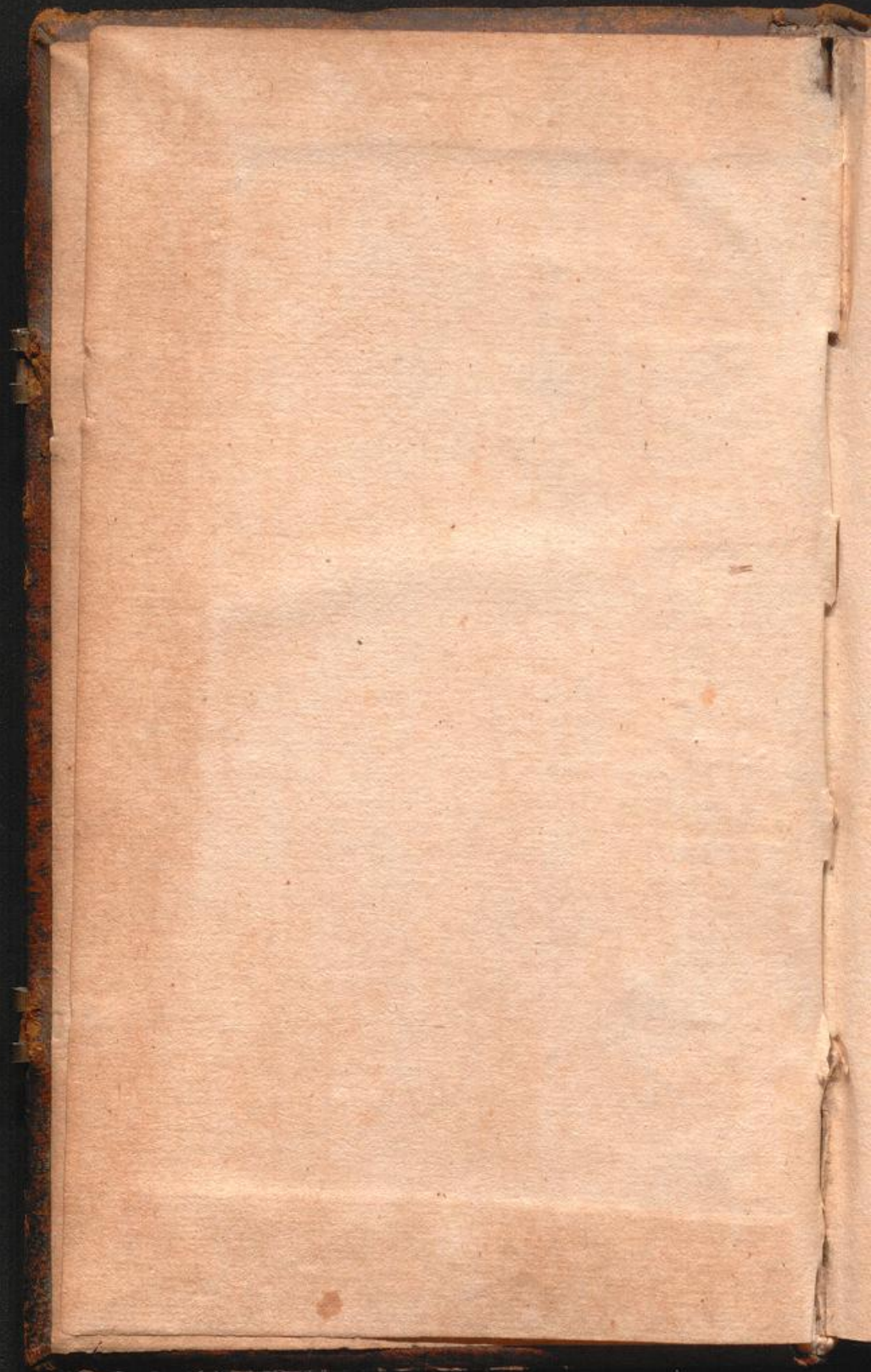
F. VI. 31.

Th. 6191.

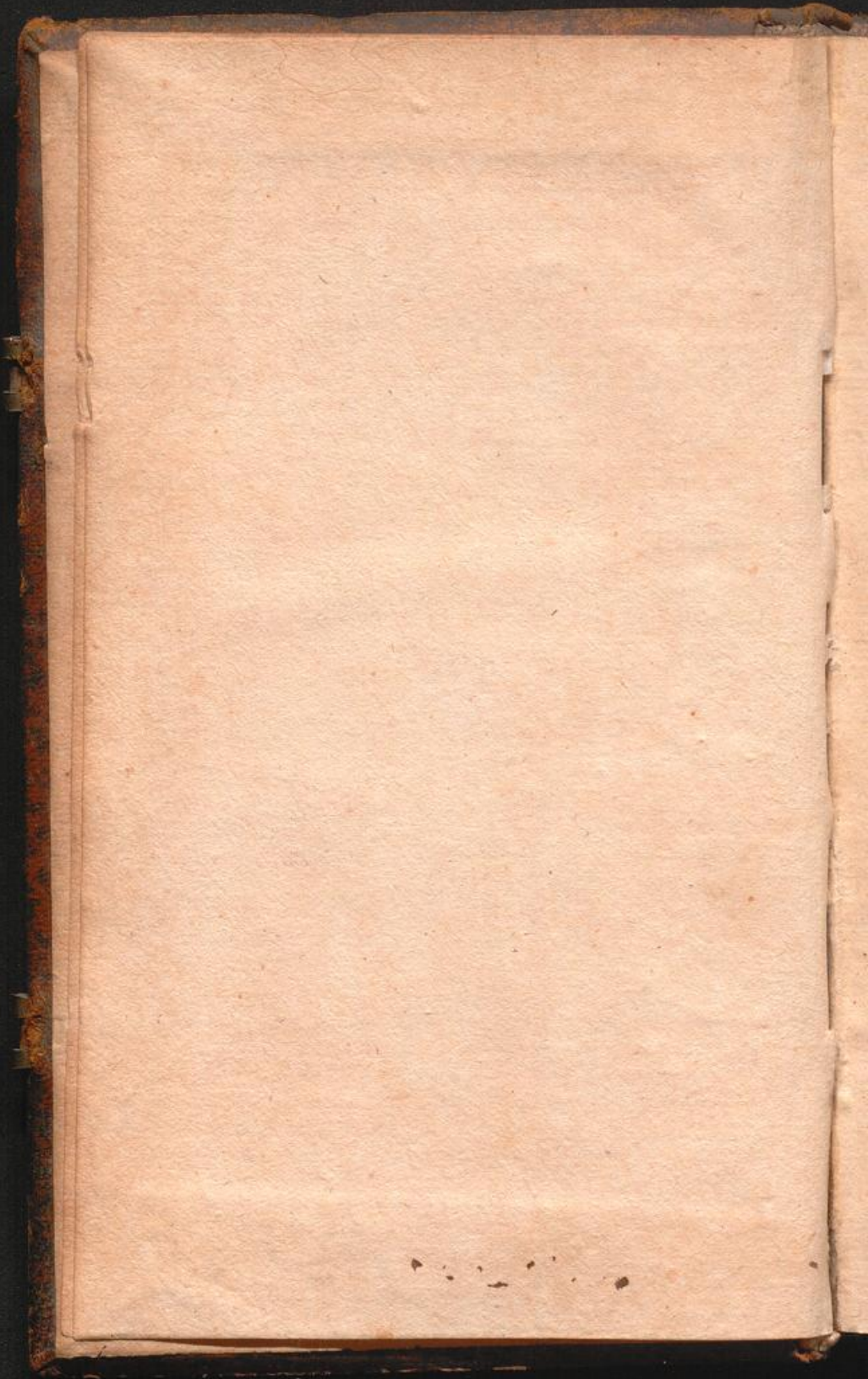

15
28

23.

D. DANIEL VAN HENGEL

PREDIKANT

Der ghenoomde-Ghereformeerde tot

VYTRICHT,

OPGHEWEGHEN

IN SYN EYGHEN

VVEEG-SCHALE

ENDE BEVONDEN

TE LICHT TE SYN

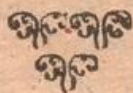
DOOR

P. CORNELIVS HAZART

Priester der Societeyt IESV.

Ghy sijt in de Weegh-schale opgheweghen,
ende ghy sijt te licht ghevonden.

Daniel Cap. 5. v. 27.

ANTWERPEN,

By MICHAEL KNOBBAERT, By het Professen-
huys in S. Peeter. 1677.

DANIEL VAN HENGE

PREDIKANT

van de Gemeente te Paderborn

VYRRECHT

OP NIEUW GEMEN

In een Examen

VVEEGSCHALE

ENDE BEVONDEN

TE LICHT EN SYN

DOOR

CORNELIUS HAZART

Proffessor der Theologie te Paderborn

in de Westphalische Opgedragde
ende ghy te licht gevonden

Datum den 2. Febr. 1777.

LANTWERPEN

By den Knopmaat, By het Predikant
huys in Paderborn 1777

3
AENSPRAKE

TOT

D. VAN HENGHEL.

MYN HEER.

P dat U. E. dies te klaerder verstaen mach wat ick door het opschrift van dit teghenwoordigh Tractaet wille segghen, sal ick dit met korte woorden verklaren.

Daer sijn, mijns oordeels, dry oorsaken waerom dat yet, t'welck opgheweghen wort in eene weegh-schale, kan geteyt worden sijn behoorlijk ghewicht niet te hebben: De eerste, om dat het in sijn selven te licht is: De tweede, om dat de weegh-schale self, bedrieghlijck is: De derde, om dat beyde te samen niet recht en is, Dit leste, D. Daniel past wel op u: Ghy hebt eene Weegh-schale ghenomen in d'handt, maer die niet vast en gaet: Ghy weeght daer in, vele dinghen die haer behoorlijk ghewicht niet en hebben, dienvolghens te licht te sijn; ende soo het meest de eyghen vonden van uw' vernuft, meeninghen, ende oordeel sijn, die ghy daer opweeght, soo en moet ghy u niet verwonderen dat ick aen dit Tractaet voor opschrift hebbe ghegeven: D. Daniel van Henghel opgheweghen in sijn eyghen Weegh-schale, ende bevonden te licht te sijn. Want om op dit pas te spreken alleen

A 2

in't

4
in't gemèen : Hoë menichmael herhaelt ghy :
Wy meynen ofte oordeelen dat dit of dat soo moet sijn;
als of uwe *meyninghen* ende *oordeelen* van sulck
een ghewicht waren , dat se , ende teghen alle
oude Leeraers , ende teghen alle beständighe
argumenten, ofte teghen-bewijsen, moeten va-
liden : Hoe dickwils en seght ghy oock niet:
Ick referere my op mijne voorgaende antwoorden,
sonder te wederlegghen het ghene dat'er tegen
ghestelt is ? als of uwe antwoorden Godlijcke
orakelen waren die in haer volle ghewicht blij-
ven alhoewel dat se alree wederleydt sijn: Hoe
dickwils vereyscht ghy van my oock bewijsen
van t'ghene dat ghy self affirmeert, ende van
my is gheloochent gheweest ? als of ick uwe
vervallichte Weegh-schale moest beteren als
ghy dit self niet en kont doen. Doch laet ons
sien in t'besonder t'ghene ick nu in t'ghemeen
hebbe gheseyt : Ende alsoo U. E. hier, ende
daer, in beyde sijne schriften, te kennen gheeft
dat hy de kortheyt bemint, soo hebbe, naer
mijn goetduncken, den bequaemsten middel
gehvonden om U. E. hier in te helpen : Ick
sal meest alle onse bewijsen en teghen-bewijsen
stellen by maniere van *vraeghen*, soo dat U. E.
deurgaens niet anders te antwoorden en heeft
als Jae, ofte Neen : Wat wilt ghy korter ?
in der voeghen dat by soo verre U. E. dit re-
fuseert soo te doen, sal yeder een niet moeten
vonnissen dat dit een teeken is van groote ver-
legghentheydt, aenghesien dat ick u van selfs in
de handt steke dat ghy selve ghewenscht hebt ?

I. AR-

I. ARTYKEL.

Van t'bedwanck tot de Religie.

I. VRAGE **O**f se niet seditiens ende oproertelij
en sijn alle de ghene die teghen
Recht, ende sonder eenighe wettighe macht, teghen
haere wettighe Coningen/Princen/Magistra-
ten/ en andere obersten/ opstaen?

II. Of alle de ghene die van utwe Ghesintheyt
gheweest sijn / by exempel / in Vranckrijck, in
haere eerste opkomsse / sulcx niet ghedaen heb-
ben teghen Recht, ende sonder eenighe wettighe
macht?

Seght ghy dat sae? waren sy dan niet straf-
baer door de Justitie? Seght ghy dat neen?
wie hadde haer dat Recht ghegheben / ofte van
uwe hadden sy die Macht ontfangen?

III. Of die schyftuer-plaetsen / 2. Cor. 10. 4.
Ephes. 6. 17. ende 2. Cor. 4. 2. die ghy ons voorszekt
om te bewyssen dat men niemant niet ghewelt
en magh dwinghen tot de Keltighe / van utwe
Oberfetterz niet verstaen en worden in eenen
heelen anderen sin / dan ghy die verstaet?

Seght ghy dat neen? ghy woxt door hare ep-
ghen verklaringen overtuyghet van contrarie:
Seght ghy dat sae? wat reden is'er waerom
dat wy meer ulwen sin moeten aennemen / als
haren? Kont ghy hier van gheen redenen ghe-
ben? wy houden 't niet de verklaringhen van
utwe Oberfetterz: Hoe sult ghy nu ons met die
schyftuer-plaetsen overtuyghen dat men nie-
mant tot de Keltighe mach dwinghen?

IV. Van wat glossen spreekt ghy in utwe
2. Anw. Pag. 6, die ick selve soude gemaeckt hebben?
sont ghy my die glossen in 't besouder niet kon-
nen aenwysen? want ick en kan op die plaetse
van

van mijne Bedenckingen, die ghy ons aentwijst / gheene andere binden als de eyggen Blossen van uwen Bybel.

V. Meent ghy dat Augustinus die hoven ghemelde schyftuer plaetsen die ghy ons voorszelt / soo wel als ghy / niet ghelesen en hadde / ende verstant?

Seght ghy dat neen: wie sal dit ghelooven van soo een man die sijn leven besteedt heeft in't onderzoeken van de Schyftuere? Seght ghy dat ja? heeft hy dan willens en werens / regelrecht teghen die schyftuer plaetsen ghestreden / als hy leerde *Epist. 50. ende lib. contra Crescon. cap. 51.* dat men de kettters en Schismatyken mach dwinghen en straffen, ghelijck men overspeelders, dootslaghers, en andere soodanighe doet?

II. ARTYKEL.

Van de aenbiddinghe ende Religieuse eere der Heylighen.

I. VRAGE. **S**ont ghy wel eenen Roomschen Schyftuer konnen aentwijzen die segghe dat de Roomsche Kercke opt geleert heeft dat wy de Heylighen MOETEN aenbidden? Soo ja? wijst my eenen aen: Want ghy hebt die gheaffirmeert? Soo niet? op wat fondament hebt ghy dit vast ghestelt dat wy het MOETEN doen?

II. Met wat recht berepcht ghy van my in de 2. Antw. Pag. 8. dat ick u autheuren sou aentwijzen die segghen dat men de Heylighen niet aenbidden en MOET? Kont ghy dan niet betwijfen het ghene dat ghy self gheaffirmeert hebt in uwen Afkeer Pag. 25?

III. Is dat niet eene groote hartneekicheydt dat ghy daer by blijft dat wy de Heylighen MOETEN aen-

7
aenbidden/ daer ick dit in mijnen Advocaet Pag.
10. expreffelijck hebbe gheloochent / ende ghy
niet een reden / noch antwerc en kont bybre-
ngen om uw' segghen te bevestighen? waerom
en bekent ghy niet liever uw' schult dat ghe-
quajck gheseyt hebt / ende dat het gheboelen
van heele uwe Kercke diesaengaende valsch is?
Waerom en geeft ghy de glorie aen Godt niet?
want wy Catholijcken kunnen immers beter
weten wat onse leer is als ghy. Ende / indien
gy eenigh berstant hadt / moest ghy niet den-
ken dat ick gheene leere in 't openbaer en sou
voorzstellen noch drukken / die aen de heele Room-
sche Kercke contracteerde?

IV. Wilt ghy even wel noch hartneckigh blij-
ben seght my dan: Hoe verstaet ghy dese woor-
den van t'Concillie van Trenten Sess. 25. T'is goet
ende profijtigh de Heylighen aen te roepen. Komt
dit niet over een met t'ghene ick in beyde mijne
schriften gheseyt hebbe? Wat seght ghy nu?
bolght hier nu npt dat wy de Heylighen MOE-
TEN aenbidden of aenroepen?

Seght ghy dat neen? soo sijn ghy dan / ende
uwe Kercke overtuypcht dat het alghemeen ge-
boelen van de Roomsche Kercke is (t'welck ner-
ghens beter kan upghedrukt worden als in de
Concillien) dat wy de Heylighen niet en MOE-
TEN aenbidden? Seght ghy dat het ebenwel
bolght / om dat het Concillie seght dat het goet
ende profijtigh is? bewijst my dat ghebolgh of
consequentie.

V. Wat saute hebt ghy ghebonden in dese
mijn consequentie: Bellarminus. bewijfende de
onthoudinghe, ofte vrywillighe armoede upt de
schrijvere / en leert daerom niet dat se geboden
sijn: Ergo daerom en leert hy niet dat de eere
der Heylighen ons gheboden is / om dat hy se
bewijst upt de schrijvere. Wat seght ghy van
dese consequentie?

VI. Wat seght ghy nu van dese? De Roomsche
Kercke

Kercke ghebiedt seker feestdaghen der Heplighen te vieren per se, ende de Heplighen / op die daghen / per accidens ratione festi : Ergo sy gebiedt de Heplighen absoluyt te eeren ende te vieren : Is dese slot reden goet ?

VII. Waerom mooght ghylieden de eere der Enghele / Borgerlijck noemen / daer nochtang de Enghele niet Borgerlijcx noch menschelijcx hebben ; en waerom en moghen wy de eere der Enghele / ofte der Heplighen niet Goedts-dienstigh ofte religieus noemen / alhoewel dat men haer die eere niet en bewijst die Godt alleen toekomt ?

VIII. Sout ghy in beyde mijn schriften wel konnen aenwijsen waer dat ich segghe dat de Heplighen ten deele participeren aen de religieuse ende Godts-dienstighe eere die den Schepper alleen toekomt, ghelijck ghy schijnt te supponeren in de 2. Antw. Pag. 10. Soo niet ? waer toe dienen dan alle uwe discoursen die gy daer ober maect ? Soo sae : wijst my de plaets aen daer ich dit segge.

IX. Wat bonnist ghy van die spreuke die de sebenste alghemeene Synode *Act. 4.* booz goet heeft ghekeurt : De eere die wy de Heylighen toedraghen, valt op Godt : Die eenen Martelaer viert, viert Godt selve : Die eenen Martelaer eert, eert Godt selve : Hout ghy dese spreuke booz goet / ofte niet ?

Soo niet ? waerom niet ; heeft dan de schriftuere ergheus verboden Godt te eeren / in, ofte door sijne Heplighen ? Seght ghy dat se goet is ? waerom en mach die eere niet Religieus ghe-noemt worden / aenghesien dat se op Godt valt ? ende nochtang gheene eere en is die Godt alleen toekomt, aenghesien dat men se bewijst aen de Heplighen ?

X. Waer staet het in de Schriftuere dat den H. Ioannes, ghelijck ghy in de 1. Antw. seght Pag. 19 den Engel *Apoec. 22.8.* ende *19.10.* wilde aenbidden

UYT VERBAESTHEYDT : Want dat ghy seght /
'sou connen sijn, en is niet met allen gheseyt.

XI. Hebben utwe Oversetters gheenen mislach
ghedaen als sy op Coloss 2. op de Catholijken ge-
past hebben die Platonische leere / dat men niet re-
ghelrecht tot Godt, noch tot Christum MOET gaen,
maer door de Enghelen, ofte de afghestorvene Heyligen,
aenghesien dat ick in mijne Bedenckingen pag. 19.
uyt de eyghen practijke der Catholijken heel
contrarie bewijse?

XII. Als Paulus Rom. 10. leert dat men niemant
aentropen en mach als in den welcken dat men
gheloofst: Ende nochtans Rom. 15. ende Coloss. 4. de
gheboden ende bystant bande gheloofstighen ver-
soecht / om verlost te worden van d'ongheloovighen,
ende / om het Woort Godts te verbreyden, volght
hier niet uyt dat'er twee soozten van aentoe-
pinghen sijn / soo als ick toone in den Advocat
Pag. 17.

XIII. Als Godt seyde Exodi 20. 23. Ghy lieden
hebt ghesien dat ick aen u lieden uyt den Hemel gespro-
ken hebbe: Ghy en sult u gheene silvere noch goude
goden maeken: Was dit niet een verklaringhe
van dit ghebodt: Ghy en sult u gheen beelden ma-
cken?

Seght ghy dat neen? waerom niet: want
dooz die woorden: Ick hebbe u l. uyt den Hemel ghe-
sproken, refereert hy hem op het boozgaende:
Seght ghy dat ja: hoe seght ghy dan dat onse
beelden verboden sijn dooz het boozgaende ghe-
bode Exodi 20. 3. aengesien dat ghy in utwen Af-
keer pag. 17. selve bekent dat wy onse beelden niet
uytdruckelijck tot Goden en maeken?

XIV. Als ghy in utwe 1. Antw. pag. 12. den Pro-
pheet Isaias cap. 42. tot ghetuyghe neemt dat wy
aen onse ghesnedene beelden Godts eere ende
lof gheben: moet pedet een op utw' eyghen woort
dat ghelooben dat Isaias daer spreekt van onse
beelden, ende de eere die wy hart toedraghen?

XV. Hebben utwe oversetters niet ghemist/ als

sp onder die woorden : Ghy en sult n gheen beelden maeken van al wat in den Hemel is, oock verstaen hebben de beelden der Enghelen, aengesien dat ick in den Advocaet pag. 19. uyt de Schrifte bewijse dat hier/ dooz dat woordken/ Hemel, niet den Hemel der salighen, maer de Locht, moet verstaen worden?

III. ARTYKEL.

Van de Rechtveerdichmakinghe, ende verdiensten der Wercken.

I. VRAGE. **S**preekt Paulus niet van de Joden en Grieken alleen / als hy Rom. 3. seght dat se onder de sonde waren? ende als sy haer bekeerden/dooz het gheloof Christi gherechtbeerdicht wterden om niet?

II. **S**preekt Paulus niet van de Wet der Joden alleen / als hy Rom. 8. 3. seght: T'ghene onmogelijk was aen de Wet &c. aengesien dat hy immediatelijck te bozen v. 2. de Wet Christi daer teghen ghestelt hadde *ex opposito*, noemende de eerste de Wet des doodts, ende de tweede / de Wet des levens?

III. **S**preekt Paulus niet van de Wet der Heydenen ende Joden alleen / als hy Rom. 3. seght: Alle vleesch en sal voor hem niet gerechtveerdicht worden uyt de wercken der Wet, aenghesien dat hy immediatelijck te bozen *à versu 9. ad 20* van de Grieken, ende van de Joden alleen / hadde gheseyt: Niemand en is rechtveerdich &c. Sy sijn allegaer afgheweken, hare kele is een open graf &c. seght hy dit niet van de Grieken ende Joden alleen / aenghesien dat hy te bozen v. 3. van die alleen hadde gesproken? ende v. 22. daer hy boeght: De rechtveerdichheid Gods is door het gheloof Jesu CHRISTI, ende v. 28. Wy meynen dat den mensch gherechtveerdicht wort door het gheloof, sonder de wercken der Wet:
Stelt

Stelt hy hier niet *ex opposito* het gheloof CHRISTI, teghen de Wet van de Joden ende Grieken?

IV. Stelt Paulus *Rom. 8. 3.* de selve swachhepde des vleeschs / die in de Joden en Heydenen was / oock in de Christenen / ghelijck ghy in de 2. Antw. boozgeeft *Pag. 12* hoe seght hy dan terstont daer naer *v. 4.* van de Christenen: Wy en wandelen niet naer het vleesch, maer nae den gheest; ende *v. 9.* Ghylieden en sijt niet in 't vleesch, maer in den gheest; &c.

V. Waer staet het gheschreven het ghene ghy in de 2. Antw. seght *pag. 17.* dat Paulus *Rom. 3. 28.* dooz de Wet van het gheloof, verstaet de geleete leere des gheloofs, ende niet de wercken die in den gheloove gheschieden?

VI. Als Paulus *Rom. 4. 2.* van Abraham in 't besonder seght / dat hy geenen roem en hadde by Godt upt de wercken / seght hy niet klaer *v. 10.* dat hy hier spreekt van de wercken vande Wet der besnijdenisse?

VII. Hoe ontseght Paulus de rechtveerdichmaekinghe aen Abrahams wercken generalijck / soe als ghy seght in de 2. Antw. *pag. 17.* aenghesien dat hy die toeschrijft aen sijn gheloof / t'welck met eene vaste hope *Rom. 4. 18.* ende *Heb. 11. 8.* met eene ghehoorsaemheydt, ende lijdsaemheydt was bekleet?

VIII. Moet het Gheloof self niet onder de goede wercken ghestelt worden? waerom en mach men dan niet seggen dat hy dooz dit goet werck gherechtveerdicht wort die dooz het Gheloof wort gherechtveerdicht?

IX. Seght Paulus niet *Galat. 5. 6.* dat de besnijdenisse ende de voorhuyt gheen kracht en hebben ter salicheydt; maer het gheloove, werckende door de liefde? Is dit niet te segghen dat het geloove de kracht heeft om ons vande gherechtichepde Christi deelachtich te maeken? Maer seght Paulus oock niet dat het dese kracht niet en sou hebben sonder de wercken der liefde? waerom en mach men dan niet segghen dat den mensch niet gherechtveerdicht kan

Kan worden sonder de wercken der liefde?

X. Sout ghy my wel konnen goet maeken dat den Apostel hier alleenlijck spreekt van de uytterlijke belijdenisse des gheloofs, ende betooninghe vande wercken der liefde, ghelijck dit uwe Overters verklaren / aenghesien dat den H. Jacobus *cap. 2.* daer sy sich op beroepen / niet alleen en spreekt van de belijdenisse des gheloofs maer oock *v. 17.* wel uytzuckelijck seght dat het gheloove self, doot is sonder de wercken? ende ick bewesen hebbe in myne bedenkinghen *pag. 22.* dat het wel saemen staet door de wercken gherechtveerdicht te worden, ende / sijn gheloof uyt de wercken te toonen. Meynt ghy dat dit niet gheschieden en kan? waerom niet?

XI. Waerom en staet het niet saemen dat de rechtveerdichmakinghe zy nae ghenade, ende nae schult? nae ghenade, om dat Christus ons / om niet / ende uyt sijne loutere barmhertighepdt dooz de offerhande des kruys verlost heeft? nae schult, om dat hy ons dooz onse wercken den eentwighen loon / ende kroone beloofst heeft? jae / in het leste oordeel ons dien loon om de goede wercken sal gheben / sonder eens te vermaenen van het gheloof?

XII. Waerom soude Jacobus strijden tegen den H. Paulus, segghende / dat den mensch uyt de wercken self / gherechtveerdicht wort? verstaet ghy dan de Schriftuere / ende den teneur des Evangeliums beter als Augustinus, seggende *lib. 83. Q. 2. Quast. 76.* De sententien vande Apostelen Paulus ende Jacobus en strijden teghen malcanderen niet, als den eenen seght dat den mensch wort gherechtveerdicht door het gheloof sonder de wercken, ende den anderen seght dat het gheloof ydel is sonder de wercken: Want Paulus spreekt van de wercken die het gheloof voorgaen, ende Jacobus van die, de welke volgen op het gheloof? was Augustinus aen de dwalinghe meer onderworpen / als ghy / of uws ghelijcke.

XIII. Als Paulus seght *Galat 3. 10.* Soo vele als'er uyt

upt de wercken der Wet sijn / die sijn onder den vloeck, spreekt hy niet opentlick van de Wet der besnijdenisse alleen / aenghesien dat hy immediatelijck te bozen v. 9. gheseyt hadde: De gene die uyt den gheloove sijn, sullen ghezeghent worden met den gheloovighen Abraham? aenghesien oock dat uwe Oerfetterz selve bekenen dat hy v. 10. spreekt van de onderhoudinghe der Wet Moysis, ende van de ghene die daer in, haere rechtveerdigheydt ende saligheydt sochten, ghelijck die van Galatien deden?

XIV. Als de Schryftuere / op die plaetsen / die ghy ons in de 2. Antw. boozstelt pag. 20. seght: Daer en is geenen mensch die niet en sondiche &c. moet dit verstaen worden dat alle menschen gheduerichlijck, oft sonder ophouden sondighen? ofte wel / voor eenen tijdt, nu, ende dan?

Seght ghy gheduerichlijck en sonder ophouden? hoe seght dan den H. Lucas cap. I. v. 6. dat Zacharias ende Elisabeth beyde rechtveerdich waren voor Godt, wandelende in alle de gheboden, ende gherechten des Heeren, onberispelijck? hoe kosten sy rechtveerdigh voor Godt sijn, indien-se sonder ophouden sondighden? hoe kosten sy wandelen in alle de gheboden des Heeren, indien-se de selve dooz de sonde gheduerichlijck overtreedden? hoe kosten sy onberispelijck sijn / niet voor de menschen alleen / ghelijck uwe Oerfetterz verklaren (want dit en seght Lucas niet) maer oock booz Godt / aenghesien dat alle sonde booz Godt berispelijck is?

Dolght dit oock wel: Zacharias is komen te ballen als hy aen de woorden des Engbels niet en gheloofde; Ergo hy hadde den heelen boozgaenden tijdt van sijn leven / sonder ophouden, ghesondicht?

Verstaet ghy dan dit maer voor eenen tijdt, nu, ende dan? soo sinder dan menschen die voor eenen tijdt niet en sondighen: waerom en konnen de werckinghen ende effecten van hare krachten niet sijn / dat-se dooz die werckinghen gherechtveerdicht worden?

XV. Sijn

XV. Sijn wy allegaer soo onbolmaecht in dit leben/ ende sijn onse krachten soo onbolmaecht/ dat. se van Godt niet en kunnen verstercht worden om te doen dat wy dooz onse eyghen krachten niet en vermoghen? hoe seght dan den Apostel *Philip. 4. 13.* Ick vermach alle dinghen door Christum die my de cracht gheeft? Hoe seght hy *2. Cor. 3. 5.* Wy en sijn uyt ons selven niet bequaem om yet te dencken, tot saligheyt / maer onse bequaemicheyt is uyt Godt?

XVI. Waerom en hebt ghy de sprenken van Augustinus, die sck u boozstelle in den *Advocaet pag. 30.* om u te toonen dat hy hiet van de verdiensten / ende dat ghy hem verhozt hadt / soo wel niet opghenomen / als die van Bellarminus, ende van Thomas Aquinas? bekent ghy dan dat ghy Augustinum qualijck / ende dat / op dyp bescheyden plaetsen / hebt ghesteert?

XVII. Waerom en hebt ghy my niet gheantwoort op dese vraghe / naemelijck / of het niet en samen staet te leeren dat de goede wercken verdienen / ende nochtans sich veroortmoedigen als of men gheene verdiensten en hadde? verbolgen? als dit leste Bellarminus ende Thomas ghedaen hebben / ende alle de Catholijcken gheleert worden te doen / volghet daer uyt dat se leeren dat de wercken niet en verdienen?

XVIII. Waer uyt bewijst ghy my / soo als ghy boozgheeft in de *2. Antw. pag. 22. 23.* dat Thomas en Bellarminus, uyt overtuyginghe des ghemoets, oppositie hebben ghemaecht tusschen de eygen verdiensten / ende de ghenade Gods?

XIX. Wat vertrouwde de Pharise hy sijn selven? dat hy rechtveerdich was: is't niet waer? aen wse schreef hy dat toe? aen sijn selven. Wat oordeelt ghy nu? oordeelt ghy niet / in de *2. Antw. pag. 22.* dat de ghene, die de rechtveerdichmakinghe aen hare eyghen wercken ende verdiensten toeschrijven, aen desen Pharisé ghelijck sijn? is het ghenoech dat ghy dit oordeelt moeten wy dan uw' eyghen oordeel aenbeerden als de

de uytſprake Godts? ende wanneer ghy ſoo op
 uw' eyghen oordeel vertrouwt/ ſijt ghy niet er-
 gher als den Phariſe, die ſich verghief boven alle
 andere menſchen? ofte/ is uw' oordeel niet valsch/
 als ghy ons by den Phariſe vergelijckt die ſich op
 het hoochſte verhoobedighde in ſijne wercken/
 ſchrybende de ſelbe aen ſijn ſeluen toe/ daer wy tee
 contrarien openlijck leeren/ dat gheene van on-
 ſe goede wercken en kunnen verdienſtich ſijn
 ſonder den byſtant ende de gratie Godts/ ver-
 bervolghens dat wy ons niet en moghen ver-
 heffen/ maer veroodtmochtighen?

XX. Sout ghy my uyt *Luc. 18.* wel kunnen be-
 wijſen dat den Tollenaer niet gherechtvaardighet
 en wiert dooz ſijne ootmoedicheyde, bekennende
 dat hy enen armen ſondaer was/ ende dooz ſij-
 ne Heylighe ſchaemte, houdende ſich verre van
 den Altaer/ ende dooz ſijn leetwelen ober ſijn
 ſonden/ tot een teeken van dien kloppende op
 ſijne borſt etc. ſoo als utwe Overſetters op deſe
 plaerſe bemercken?

XXI. Hoe behallen u die Schriſtuere-plaerſen van
 Auguſtinus, die ick u hoozſtelle in den Advocaet pag.
 28.29. ende niet de welke Auguſtinus bewijſt dat
 het wel ſaemen ſtaet dat het eeuwlich leben ghe-
 nade zy/ ende dat wy nochtang het ſelbe dooz on-
 ſe goede wercken verdienen? Sout ghy my uw'
 oordeel ober die Schriſturen niet kunnen eens
 oberſchryben? Want/ naer mijn oordeel/ my
 dunckt dat het Auguſtinus hier thienmael beter
 ghetrefte heeft uyt de Schriſtuere/ als ghy/ en-
 de alle utw' ghelyke.

HET II. DEEL.

Van de *HH.* Sacramenten.

I. ARTYKEL.

Van den Doop.

I. VRAGE: **V** Waer seght den *H.* Petrus *Epist.* 1. *cap.* 3. *v.* 21, soo als ghy in de 2. *Antw.* boozgeeft *Pag.* 24. dat hy alleen figuratie, ende niet eygentlijk aen den uyerlijcken Doop de afwasschinghe der sonde toeschrijft? toont my een enkel woort dat sulcx eenichsing uptwijst: Seght hy niet klaer dat wy door den Doop worden behouden/ ghelijck Noë met sijne familie wierdt behouden door t'water? wat seght ghy? Stet dit niet op het water des Doops? Seght Petrus niet dat den Doop gheene afwasschinghe van de vuylicheyt des Lichaems en is? sout ghy my wel kunnen bewyssen dat hy hier niet en stet op de wasschingen der Joden van de welke den *H.* Paulus spreekt *Hebr.* 9. 10? volght hier nu upt dat Petrus aen den uyerlijcken Doop de afwasschinghe der sonde / niet eyghentlijk / maer alleen figurate toeschrijft? font ghy die consequentie in eenen wettighen Syllogismus wel kunnen stellen?

II. Waer seght den *H.* Paulus *Ephes.* 5. 25. 26. dat het badt des Waters alleenlijk een teeken of zegel is, soo als ghy dit in de 1. *Antw.* *Pag.* 26. wilt toonen upt de Glossen van utwe obersetters? Seght den Apostel niet klaer dat wy ghesubbert worden met t'water? ende *Tit.* 3. 5. door t'Water? waer spreekt hy hier van teeken of zeghel? En komt ghy dan noch bereytschen van my dat ick sou toonen waerom dat de Glossen van utwe obersetters niet en bestaen: wat mantere van doen

doen is dit is niet genoeg dat ick loochene dat
se bestaen / gelyck ick als noch doe : wie moet nu
proberen dat-se bestaen / moet ghy dat niet doen /
aenghesien dat ghy se aengenomen hebt tot uw
bewijs : dat ick als ghy waer / ick soude my we-
derom refereren op uwe eerste antwoorde / ghe-
lyck ghy doet in uw' leste schrift pag.24. sonder
eens aen te sien mijn wederleggingen; daer mede
sal alles klaer sijn voer uwe ghemeente.

III. Seght ghy niet in de 1. Antw. pag. 27. dat de
Schriftuere als sy in de weder-geboorte somtijt
van t' water bermelt / daer mede alludeert op de
prophetische maniere van spreken / naemelyck
Ezech. 36. 25. dat affirmeert ghy? is't niet waer?
ick loochen'er: bewijst het dan.

IV. Is dese uwe consequentie goet in de 1. Antw.
pag. 27. Mattheus cap. 3. 11. seggende dat Christus met
wyer soude doopen / verstaet dat woordelen vyer
onepghentijck: Ergo Christus, segghende dat wy
moeten herbozen worden uyt t' water etc. verstaet
dat woordelen water onepghentijck? Als ick dese
consequentie loochene / gelyck ick doe / moet
ghe se niet proberen?

V. Als Paulus 1. Cor. 6. 11. seght aen die van Co-
rinthien : Ghy sijt afgewasschen, ghy sijt geheylicht: hoe
verstaet ghy die woorden? Is dat niet te segghen
dat de Corinthianen, door het afwasschen gheheylt
waren?

VI. Volghet dit wel : Paulus Rom. 4. 11. seght van
de besnydenisse alleen / dat-se een teeken en zegel
was : Ergo hy seght dat oock van den Doop?

VII. Volghet dit wel: Paulus seght (te weten ghe-
lyck ghy wilt hebben) dat het water en afwas-
chinghe in't doopsel een teeken en zegel is: Er-
go hy seght dat het water en afwasschinghe niet
en wercken in onse ziele?

VIII. Als Christus seght? Ten zy dat iemand herbo-
re wordē uyt het water en geest, hy en kan in't Coninck-
rijke Gods niet ingaen: Is dit niet puer de selve ma-
nere van spreken met dese / Matth. 5. 20. Ten zy dat

uwe rechtveerdicheydt overvloedigher zy als die vande Schrift-geleerden en Phariseen, ghy en sult in't Rijk der Hemelen niet ingaen: Ende met dese / *Luc. 13. 3.* Ten zy dat ghy penitentie doet, gy sult allegaer vergaen. Stet gy hier eenich verschil tusschen dese dyp spreuken? soo sae? weet in't het eens aen te wijsen. Soonen? Moet men daer upt niet besuyren dat Christus den Doop hout het water ende den geest/soo noot-saelslyck hout tot de salicheydt / als de rechtveerdicheyt, en penitentie?

IX. Hoe kan het vyfde vers *Ioan. cap. 3.* het selbe sijn/soo als ghy seght in uwen Afkeer pag. 35. met het derde vers, aenghesien dat Christus in't derde vers spreekt van de weder-gheboozte in't gemeen, ende in't vyfde vers, van de weder-gheboozte in't besonder, uyt water, ende den gheest, verklarende alsoo het derde vers door het vyfde?

II. ARTYKEL.

Van't H. Sacrament des Avontmaels.

I. VRAGE. **V**Mer upt bewijst ghy my dat de Apostelen bedienaers vande verborghentheden Godts sijn gheweest, al voor de instellinghe ende ghebruyck des H. Avontmaels, soo als ghy in uwe 1. Antw. affirmeert pag. 30? of meynt ghy t'ontstaen met de antwoorde die ghy in uw' 2. schrift gheeft pag. 27. segghende: Men behoorde gheen bewijs te eyschen van't ghene men wel weet soo te sijn, en t'gene men niet en wilt, noch en durft ontkennen? Ick ontken het: ende heb het ontkent als ick in de bedenkinghen pag. 30. bewijs van u daer ober bereytschte.

II. Als Christus sijne Apostelen verloor ende instelde, heeft hy-se toen bedienaers ghemaect van het Avontmael? waer staet dit?

III. Als Christus tot sijne Apostelen seyde: Doet dat tot mijnder ghedaechtenisse, heeft hy-se de macht niet gegeven om t'Avontmael te bedienen? waren sy toen gheen bedienaers of Priesters/al-hoe-wel sy het selbe / in't Avontmael Christi, met'er daet niet en bedienden?

IV. Moet

IV. Moet ghy niet bekennen dat de Apostelen bedienaers of Priesters waren als Christus haer den Kelck gaf? gaf hy dan den Kelck niet aen Priesters? waerom en is die gheene ghenoechsame reden om daer upt te besluyten dat de Kercke / upt kracht vande instellinghe Christi, niet ghehouden en is den kelck aen de Leeken te gheben? of ineynt ghy hier op boldaen te hebben met te segghen: Christus en gaf den kelck aen de Apostelen niet in qualiteyt van Priesters, maer in qualiteyt van gheloovighen? dit affirmeert ghy / is het niet waer? Ick loochen het: bewijst het upt de Schrifruere.

V. Hebt ghy in uwen Afkeer pag. 30. den H. Augustinus niet valscheelijck beschuldicht als ghy hem hebt doen seggen *Pras. in Psalm 33.* wilt ghy vreemt sijn van de ghenade, soo roemt uwe verdiensten? heb ick u / in den Advocaet niet gheseyt pag. 31. dat die woorden by Augustinus op die plaerse niet te vinden en sijn? Hebt ghy den selven H. Dader niet valscheelijck beschuldicht / hem soo doende spreken in *Manuali cap. 22.* als of hy alle verdiensten vande goede wercken verwerp? heb ick u niet met sijne eppen woorden getoont dat ghy hem verhozt hebt / ende dat hy updruckelijck de verdiensten daer leert? met wat recht dan komt ghy my in de 2. Antw. pag. 29. vergen en praemen dat ick mijn schult soude bekennen / om dat ick / ghelijck ghy in utwe 1. Antw. seght pag. 32. onwaerheyt begaen hadde, met te beschuldighen uwen Bijbel *1. Cor. 11. 29?* Wie van ons bepde sal hier eerst sijne schult moeten bekennen / ghy / die lanck vooz my valscheelijck Augustinum beschuldicht hadt? of ick? sulc ghy dan vnpl moghen blijven sonder u te versoonen / en sal ick u moeten voozgaen in mijne schult te bekennen / daer ghy my voozgegaen sijt in utwe valsche beschuldighen?

VI. Waerom twijffelt ghy in de 1. Antw. pag. 32. ende in de tweede pag. 29. of de Roomsche Kercke dese woorden Pauli: Soo wie onweerdelijck eet OFTE drinckt

drinckt &c. soo verstaet dat men den kelck alleen/
 oft het lichaem alleen *divisive*, mach gheben? hebt
 ghy dan noyt ghehoort ofte ghelesen wat onsen
valentia seght lib. 1. de Sacrif. Missa cap. 3. paulo ultra me-
diu? Met dese woorden, seyt hy / gheeft den Apostel
 claerlijck te kennen, dat men, sonder t'godlijck gebode
 t'overreden, het Sacrament mach ghebruyken in eene van
 beyde de specien: Want hy en verdoemt niet de ghene die
 eten OF drincken *separatim*, maer als voor vast stellende
 dat het door de Wet Christi gheoorloft is een van beyde
 te doen, of het Broot te ontfanghen, ofte den kelck, soo
 als de Kercke daer van sal disponeren. **Stet ghy nu wel**
dat ick gheene vremde opinie voort en brenghe soo als
ghy seght in de 2. Antw. pag. 29. aenghesien dat-se
Valentia, sonder eenighe contradictie vande Room-
sche Kercke/ publykelyck gheleert/ ende over 90.
jaren ghebruyck heeft?

VII. **Als Paulus nu seght:** Die eet OFTE drinckt, dā/
 die eet ENDE drinckt, als Christus oock / nu seght:
 Die eet sal het eeuwich leven hebben, daernaer dit
 seght van beyde de specien / is dese veranderinge
 van maniere van spreken / gheene ghenoechsame
 reden om te seggen dat sy ons gecert hebben dat
 het by staet de eene specie t'ontfanghen / of d'au-
 der? waerom niet? want wat noot was'er dat-
 se soo kortelijck op malkanderen haere maniere
 van spreken souden veranderen?

VIII. **Heb ick u niet ghetoonit in de Bedenckingen**
pag. 32. dat dese uwe consequentie in de 1. Antw. pag.
33. niet en bestaet: Het sermoon dat Christus dede
Ioan. 6. is gheschiedt ten minsten een jaer te vooren
 eer Christus het Abontmael instelde: Ergo hy en
 spreckt in dat Sermoon van het Abontmael
 niet? Waerom en probeert ghy die consequentie
 niet? of waerom en antwoort ghy niet / of hy van
 t'Abontmael niet en kost spreken lanck te vooren
 eer hy het instelde?

IX. **Heb ick u niet ghetoonit in de Bedenckingen**
pag. 32. dat dese uwe consequentie mede niet en be-
staet: Christus seght *Ioan. 6. 35. 40. Die in my geloof*
 en

en sal noyt dorsten, ende/ alle die hem gheloofft heeft het
 eenwich leven: Ergo Christus en spzeckr Ioan. 6. niet
 van broot te eten / en wijn te dzacken / ende on-
 der die teekenen Christi Lichaem en Bloet te nnt-
 ten: waerom en hebt ghy dese consequentie niet
 goet ghemaect? want sy wozt van my ghelooch-
 hent.

X. Wat seght ghy van de Glosse van utwen Bij-
 bel die dooz t'breken van broot *Ab. 20. 7.* herstaet het
 Avontmael des Heeren houden? Is die Glosse goet/
 ofte niet?

XI. Is dit niet utwe leere/dat het een expzes ge-
 bodt Christi is beyde de specten aen de Leeken te
 gheben? volght dit nu wel: Paulus heeft het ober-
 gelebeert gelijk hy t'ontfanghen hadde van Chri-
 sto, ende hy seght dat OF den Kelck / OF het Lic-
 haem ontfanghen mach worden: Ergo t'is een
 ghebodt Christi dat men t'beyde aen de Leeken sal
 gheben: Volght dit gock wel: Het Concille van
 Konstant seght dat de gheloochighen in de primiti-
 ve Kercke onder beyde de specien communiceer-
 den: Ergo Christus had dat gheboden: Sijn dit niet
 de consequentien die ghy self ghemaect/ ende tot
 noch toe niet gheprobeert en hebt / als met encke-
 lijk te segghen: Wy MEYNEN dat sulcx ghenoech
 is dat het van ons voor een Bevel ghehouden worde?
 Sijn dan utwe MEYNINGHEN onwederlegghijcke
 bewijsen?

XII. Als ghy seght in de 2. Antw. pag. 21. dat den
 text des aengacnde booz u is / ober sulcx dat ghy
 meynt dat het de Roomsch-ghesinde sou t'afstaen
 te bewijsen dat sulcx gheen bevel en is: is dit niet
 wederom / ghelijck ghy menschmael doet / van
 ons bereyffchen dat ghy selve moet doen? hebt gy
 niet gheaffirmeert dat het een ghebodt Christi is
 beyde de specten aen de Leeken te gheben? hebt
 ghy dit niet die boozseyde consequentien in de 1.
 Antw. pag. 33. ende in de tweede/ pag. 21. niet willen
 proberem? Ick hebbe die gheloochent: Wie staet
 het nu toe te proberem?

28

XIII. Wat

XIII. Wat seght ghy nu op die woorden van Paulus: Die eet OFTE drinckt: moeten se divisive verstaen worden/ of niet? seght ghy dat neen? hoe moet men dan spreken om divisive te spreken? seght ghy dat sae? volghet hier niet uyt dat men of d'eene/ of de andere specie mach ontfanghen? ende soo Paulus het Abontmael aen die van Corinthien overleberde/ ghelijck hy t'van Christo ontfanghen hadde/ heeft hy met die voorszepde woorden niet ghetoont dat het Christus by hadde ghelaten of d'eene/ of de andere specie t'ontfanghen? verholgens dat al uw' seggen van negatieve, ende affirmative propositien hier niet en gelt?

III. ARTYKEL.

Van de Transsubstantiatie.

I. VRAGE. **V**Vaerom en bestaet dese mijne consequentie niet in de Bedenkinghen Pag. 35. De schyftuere gheeft d'ickwils den naem aen eenighe sake van t'ghene dat se te hozen was/ alhoewel dat se in eene ander verandert is: Ergo t'en volghet niet dat daerom in t'H. Sacrament broot in substantie is om dat het Paulus broot noemt? ende als gy daer op seght in de 1. Antw. pag. 35. dat het in t'Abontmael soo niet verstaen en moet worden/ gelijck in die andere plaetsen/ is dat niet petitio principii?

II. Waerom en bestaet dese mijne consequentie niet: De schyftuere verstaet menichmael dooz dat woerdeken broot/ spijzen in het ghemeen/ ende geen broot in substantie. Ergo t'en volghet niet dat Paulus dooz het woerdeken broode, verstaet broot in substantie? waerom en volghet dit niet? om dat den noot ofte d'omstandigheden/ ghelijck ghy in de 1. Antw. pag. 36 seght/ niet en beteysschen in t'Abontmael dat men de eerste ende eyghen beteekeninghe der woorden/ onepghentlijck ende figuerlijck neme? waerom neemt ghylieden van het

het woorddeken lichaem oneggentlijck ende figuerlijck: sout ghy my wel konnen bewijfen dat hier meerderen noot is om dit woorddeken lichaem soo te berstaen / als het woorddeken broot? blijft ghy dooz mijne boozsepde consequentie niet obergat / indien ghy dit niet bewijfen en kont?

III. Als den H. Lucas dese woorden Christi: Ick en sal niet meer drinken van dese vrucht des wijnstocks, stelt achter het nemen van den eersten beker / ende Matthæus noch Marcus van desen eersten beker niet en vermaenen / moeten Matthæus en Marcus niet verklaert worden dooz den H. Lucas, aenghesien dat Lucas vershepden andere omstandigheden van het Abontmael heeft / die by Matthæus en Marcus niet te vinden en sijn / soo als ick toone in de Bedenckingen pag. 38.

IV. Heeft Christus niet gheseyt van het Paeschlam: Ick en sal daer niet meer van eten? seght Lucas niet dat hy daetelijck daer op / den eersten dzinckbeker nam / gelijk oock utwe oberfetter's bekenen Num. 18. en sepde: Ick en sal niet drinken van dese vrucht des wijnstocks etc? spzack hy dan niet van dien eersten beker ghelijck by immediatelijck te horen gesproken hadde van t' Paeschlam? moeten dan Matthæus en Marcus niet verklaert worden dooz Lucas? Hier en kont ghy u niet refereren op utwe boozgaende antwoorde, want gy en hebt'er niet op geantwoort.

V. Waer hebt ghy oyt ghelesen ofte ghehoort / soo als ghy in de 2. Antw. seght pag. 34 dat die van t' Pausdom boozgeben dat het lichaem Christi in t' h. Sacrament is sonder vleesch / bloet / been / hoost / hoest / armen etc? sout ghy ons wel eenen Roomschen Theologant konnen aentwijfen die dit soo segghe?

VI. By wie bande Roomsche schrybers hebt gy oyt gelesen dat het lichaem Christi de wesentlijcke deelen ende eygenschappen van broot heeft?

VII. Als Godt den staf van Aaron verandert hadde in een serpent / kost hy eben wel dien staf /

nu verandert sijnde / door mirakel aen de menschen niet vertoonen in sijne eppen gedaente? soo neen? quid obstat? soo ja? ghenomen hy hadde dit ghedaen / soude hy sijn selven beschuldicht hebben van leughen ofte bedrogh in de natuere?

VIII. Seght ghy niet in utwen Afkeer pag. 36 dat het Sacrament vernieticht sou worden indien der transsubstantiatie gheschiedde / om dat'er gheen sichte er teeken sou sijn van de ghenade? heb ick u ghy niet ghebraeght in den Advocaet pag. 50, waer in dat de accidenten van broot geene sichtebaere teekenen en konnen sijn soo wel als het broot? Hier en hout gy u wederom niet refereren tot uwe voorgaende antwoorde: Want ghy en hebt'er anders niet op gesept in de 1. Antw. pag. 39, als: Christus heeft tot teeken in't avontmael inghestelt ende genomen broot ende wijn, maer niet accidenten van broot ende wijn: of ick nu oock soo sepde: Christus heeft tot teekenen ingestelt ende ghenomen accidenten van broot ende wijn/ende geen broot ende wijn? wat sout ghy van soo eene antwoorde seggen? Verhalven / siet ghy niet dat dit niet en volghet: Christus heeft broot ende wijn in sijne handen ghenomen / Ergo hy heeft broot ende wijn tot teekenen ingestelt: waren dan broot ende wijn alreede teekenen eer hy noch ghedancht / ghezeget/gebrosen hadde / dat is/ eer het Sacrament noch ingestelt was?

IX. Als ghy sepde dat het Sacrament vernieticht sou worden indien der transsubstantiatie gheschiedde / supposeerde niet dat'er nae de consecratie noch broot blijft? ende ick supposeerde dat'er maer accidenten van broot blijben: Ex supposito dan / braegh ick noch eens / waerom dat de accidenten soo wel geene sichtbare teekenen en souden sijn als het broot? Seght ghy dat utwe suppositie waer is / de mijne valschebraeght eens van alle dese maer eenigh verstant hebben of dit niet in de questie en is / vervolgens petitio principii?

X. Ghy hadt in de 1. Antw. gesept pag. 38 T'gene in de Misse van den Priester ghebroken worde, dat is het

ghene dat'er gheoffert wort. Ick hebbe in mijne Bedenckingen die propositie gheloochent. Hoe probeerde se nu? Zoo daer yet anders / seght gy in de 2. Antw. pag. 35, gheoffert wort / soo wort dat gene dat ghebozen wort / te vergeefs ghebozen: Hoe volght dat? waerom en kan het niet ghebozen worden om alleen te representeren het ghebozen lichaem Christi aen t'krups? Het argument oock dat gy treckt uyt Bellarminus en deught niet: siet sijn eygen woorden die hier volgen in den IV. Artikel in de derde vraghe ende ghy sult klaer verbinden dat uw' argument niet en deught: Doch / soo ghy even wel meynt dat jae / bewijst het niet te wederleggen de woorden van Bellarminus die ghy op de aengeteckende plaetse sult binden.

XI. Hoe bewijst ghy my dat'er sulck eene contradictie is tusschen het stellen van Christi lichaem op verscheyden plaetsen / al'er soude sijn / ex hypothesi in het stellen van eene rebelycke ziele in een beest / soo als ghy affirmeert in de 2. Antw. pag. 37.

XII. Hoe bewijst ghy dat Christi lichaem / supposito dat het op verscheyden plaetsen gestelt wiert / niet en sou EEN sijn / maer divisum in se, oft in sijn selven verdeylt, ghelijck ghy affirmeert pag. 36? Gy seght wel dat het onmogelijck is dat Christi lichaem op verscheyden plaetsen ghestelt werde: Maer dit en hebt ghy noch niet gheprobeert: Want gy en hebt noch niet bewesen dat het onmogelijck is / dat EEN en t' selbe lichaem op verscheyden plaetsen CONTRARIE acten doe / ende op den selven tijt aen verscheyden ACCIDENTEN subject zy soo als ghy spreekt in de 1. Antw. pag. 39. want van de contradictoire sal ick u bescheet gheben / als gy my eerst op de contrarie acten ende Accidenten sult boldaen hebben.

XIII. Is dit wederom niet eene byemde mantere van disputeren dat ghy van my wilt bewesen hebben / ghelijck ghy doet in de 2. Antw. pag. 36, dat het mogelijck is dat Christi lichaem op verscheyden plaetsen ghestelt werde / daer ghy eerst ghe-

affirmeert hebt dat dit onmogelijk is? ende als ick dit hebbe gheloochent/ ghelijck ick noch doe/ is dat niet te segghen/ t'en volght upt uw' argument niet dat het onmogelijk is/ ofte dat Christi lichaem in se divisum sou moeten sijn/ Ergo probeert het?

XIV. Wat heeft dat te bedieden het ghene ghy seght in de 2. Antw. pag. 37. te wesen / P. Hazart (en alle de Carholijcken) loochenen dat Christus hzoot ende wijn tot teekenen inghestelt heeft? Is dat te seggen/ sp ontkennen dat hy hzoot ende wijn tot het Sacrament heeft ghenomen? waren dan het hzoodt ende wijn teekenen als se Christus nam in sijne handen eet hy se zegende/ hzack etc.?

XV. Is dan dese consequentie goet Ibidem: De teekenen in de Sacramenten sijn soodanighe saken/ die wat anders aen het verstant / ende wat anders aen de sinen vertoonem: Ergo Christus heeft in het Abontmael tot teekenen ghestelt hzoot ende wijn?

XVI. Als ghy seght Ibidem: Wy meynen dat het hy sijn selven klaer is dat Christus van't hzoot seyde/ dit is mijn lichaem. is het daerom klaer om dat ghy t' soo meynt? Ghy seght wel dat in dese woorden/ dit is mijn lichaem, het woordcken DIT, als wesende een pronomen relativum, moet gherefereert worden tot t' hzoot/ als wesende het ghene daer te vozen van ghesproken was: Maer is dit soo nootsakelijck dat het anders niet en kan sijn? waerom en kan het niet gherefereert worden ad totum complexum, ghelijck in dese spreuke: Dit is mijnen bejinden Sone? Is het woordcken DIT hier gheen pronomen relativum? Als Christus oock het water hadde verandert in wijn/ ghenomen (want hy kost het wel doen) dat hy gheseyt hadde / dit is wijn. soude dat woordcken DIT moeten gherefereert sijn gheweest tot het water, daer Christus te vozen van hadde gesproken/ seggende: vervult de kruyken met water?

XVII. Sout gy my wel in de heele Schyffnere een

een plaetse alleen konnen aentwijfen / daer ghesepdt wordt dat Christus een teeken, ofte figure van sijn lichaem ghegeven heeft?

XVIII. Sout ghy upt de Schriftuere wel konnen bewijfen dat Christus segghende *Ioan. 6. mijnne woorden sijn gheest ende leven*, daer dooz verstaet een puer gheestelijck eten, ghelijck ghy seght in ulwen Afkeer pag. 37?

IV. ARTYKEL.

Van de Misse.

I. VRAGE. **V**An wat exceptien spreekt ghy in de 2. Antw. pag. 38. als ghy seght: P. Hazart op de plaetsen *Heb. 7. 27. ende 9. 25. 26. 27. 28.* excipieerde dat die plaetsen spreken van die bloedighe offerhande die Christus heeft opgeoffert aen t'krupp? wat verstaet ghy hier dooz excipieren? verstaet ghy daer dooz dat ick dese ulwe consequentie in den Afkeer pag. 38. De Schriftuere seght dat Christus sijn selven maer eens heeft gheoffert, te weten aen t'krupp. Ergo hy en wordt niet daghelijcx in de Misse geoffert, geloochent hebbe? is dit by u excipieren? ofte is dit affirmeren dat'er vele onbloedige offerhanden sijn? Hoe bereyscht ghy dan van my bewijs? van t'gene dat ghy self moet bewijfen? want ick segghe dat ulwe consequentie niet en deught dat is/ dat ghy upt de plaetsen Pauli niet wel en besuyp dat Christus niet daghelijcx in de Misse gheoffert en wort: Dese slot-reden loochene ick/ maect se dan goet.

II. **E**r ghy Bellarminus in de 2. Antw. pag. 39. soodeerd spreken: Alle dingen die inde Schriftuere offerhanden ghenoomt worden moeten noodtsakelijck ghe-destructeert worden, moest ghy niet te bozen ghelesen hebben het gene hy boozder seght *lib. 1. de missa Cap. 25. §. Ad aliud argumentum?* hoorz wat hy daer seght: Het sacrificie der Misse, seght hy/ is een waerachtigh sacrificie

crificie, ende nochtans en vereyscht gheene waerachtighe doodinghe vande Hostie: want de doodinghe wort alleen vereyscht in t' offeren van eene sake die leeft, ende in forme van eene levende saeke gheoffert wort, als, by exempel, gheoffert worden Lammers, Calvers, voghels, en dierghelijcke, welckers destructie betaet in de doot: Maer als de forme van't sacrificie van eene zielloose saeck is, by exempel, van broot, wijn, wierooch, en dierghelijcke, men can daer toe gheene doodinghe vereyschen, maer alleen eene consumptie de welcke past op die saeke. In de Misse dan wort Christus wel gheoffert die eene levende saeck is, ende wort gheoffert in forme van eene levende saeke soo veel als de representatie aengaet, hier toe en wort niet anders vereyscht als eene representerende doot, ende niet de doot selve: Maer voor soo veel als het een reël, ende eyghentlijk ghenoeemt sacrificie is, het wort gheoffert in forme van broot ende wijn volgens de wydinghe van Melchisedech, oversulcx het wort gheoffert in forme van eene zielloose saeke: Daerom segghen wy in den Canon nae de Consecratie: Wy offeren het broodt van't eeuwich leven, ende den Kelck van d'euwiche saligheyt. De consumptie dan van dit sacrificie en moet gheen dooden, maer eten sijn. **Wat seght ghy hier van? bestaet dit / oft niet? soo niet? wederlegt het: Soo sae? hoe bestaet dan dese uwe consequentie in den Af keer pap. 38. Christus en can niet meer lijden noch sterven, Ergo hy en can niet meer gheoffert worden?**

III. Sout ghy ny npt de woorden van *Gen. 14. 18.* wel konnen bewyssen dat Melchisedech broodt ende wijn booztgebracht heeft om de Krijghsknechten van Abraham te spijzen ende te laven, soo ghy seght in de 2. Antw. pag. 43. waer staet dat?

IV. Als de *Schryfture* daer seght: Melchisedech heeft broot ende wijn voortgebracht, WANT hy was Priester des alder-hooghten Godts, ghelijck hem Paulus oock noemt *Heb. 7. 1.* wort hier niet ghegeven ratio formalis waerom dat hy broodt ende wijn booztbracht/ te weten/ om te offeren? WANT hy was Priester: seght ghy dat neen? wort dan dat woort?

woozdeken WANT niet altyt ghebruyekt om te den te gheben van het woozgaende?

V. Doozders / alhoewel ghyleden in uwen Bybel / in de plaetse van het woozdeken WANT, hebt ghestelt het woozdeken ENDE, moet'ghe eidentwel niet bekennen dat het woozdeken ENDE meermael in de Schyfture / volghens d'Hebreeuwſche manier van ſpreken / beteeckent WANT, ſoo als ick toone in mijne Bedenckingen pag. 50. vervolghens dat u het woozdeken ENDE niet en kan baeten om te bewyſen dat Melchisedech broodt ende wijn niet wooz'ghebrycht heeft om te offeren?

VI. Wat ſeght ghy van mijn bewijs t'welck ick u wooz'ſtelle in de Bedenckingen pag. 49. om te roonen dat dit woozdeken Voortbrenghen, in den Hebreeuwſchen text uptghebrycht wort dooz het woozdeken Hoti: ſtaet'er niet ſoo in dien text? moet ghy niet bekennen dat Hoti te ſeggghen is Offeren *Iudic. 6. 18.* Ende als hier van de oudiſte ende gheleerſte Ioodſche Rabbynen / die ick u wooz'ſtelle / dit ſoo verſtaen hebben van Melchisedech, moet gy niet zepl ſtrijcken en aen de Schyftuere / ende aen haer / of meynt gy dat ge den eygendom van d'Hebreeuwſche tale beter verſtaet als die Rabbynen? moet hare autoriteyt niet gaen dooz de uwe / aengheſſen dat'ghe upt de Schyfture niet bewyſen en kont dat dooz het woozdeken Voortbrengghen, niet en moet verſtaen worden Offeren?

VII. Meynt ghy dat deſe uwe conſequentie goet is in de 1. Antw. pag. 46. ende in de tweede pag. 43. In t'ſevenſte Capittel tot de Hebreeuwen en ſpreecte Paulus van geen ſacrificie dat Christus soude ghedaen hebben nae de Ordeninge van Melchisedech, Ergo hy en heeft ſoo gheen ſacrificie ghedaen? meynt ghy dat dit wel volghet? wat ſeght ghy dan van deſe conſequentie die ick darr tegen ſtelle. Gheene van de Apoſtelen noch Ewangeliſten / daet ſy handelen van de inſtellinge des H. Sacraments en ſpreken noch van Teecken, noch van Figure des lichaems / Ergo Christus en heeft gheen Teecken noch Figure ſyns

Mijn Lichaem ghegeven? volge dit wel: seght ghy dat neen? soo en volght het utwe oock niet: want de forme van mijn consequentie is in alles ghelijck aen de utwe / sae noch beter.

VIII. **Wat seght ghy op dese volghende argumenten? 1. Paulus Hebr. 8. 3. seght dat alle Priester nootsakelijck yet moet hebben dat hy offere: Maer hy seght Hebr. 5. 6. dat Christus een Priester is nae de Ordeninghe van Melchisedech: Ergo / volgens de twee boozgaende positten Pauli, Christus moest nootsakelijck yet hebben dat hy sou offeren nae de Ordeninghe van Melchisedech? volght dit / oft niet?**

2. Paulus Hebr. 7. 11. seght dat Christus gheen Priester meer en is nae de Ordeninghe van Aaron, maer dat hy een Priester blijft nae de Ordeninghe van Melchisedech: Maer hy seght Hebr. 9. 26. dat Christus gheen bloedighe sacrificien meer en moet doen ghelijck Aaron, als wesende geen Priester meer naet de Ordeninghe van Aaron: Ergo / volgens die twee positten Pauli, Christus moest een sacrifice ghelijck Melchisedech doen / als blijvende een Priester nae de Ordeninghe van Melchisedech? sout gy wel kunnen toonen dat dit niet en volght?

3. Paulus Hebr. 7. 15. seght dat Christus oock een Priester is nae de ghelijckenisse van Melchisedech: Ergo hy en moest het selbe sacrifice in substantie niet doen dat Melchisedech hadde ghedaen / maer alleenelijck nae de ghelijckenisse: wat saute is hier in dese slot-reden.

Hu is de vzaeghe of dese consequentie niet en bestaet? het ghene dat Christus in't leste Abontmael dede als hy broodt ende wijn nam / segghende: Dit is mijn Lichaem 't welck voor ul. ghegeven wordt. Dit is mijn bloedt 't welck voor ul. vergoten wort tot vergiffenisse der sonden, niet en was nae de ghelijckenisse van't ghene Melchisedech hadde ghedaen: Ergo 't ghene Christus in't leste Abontmael dede / was dat sacrifice dat hy moest doen nae de ghelijckenisse, ende Ordeninghe van Melchisedech?

Volght

Volght dit niet wel uyt alle mijne boozgaende argumenten / ende de eyggen positien vanden H. Paulus: seght ghy dat neen? toont my de faute van het ghevolgh/niet met praeten/ 't welck een teecken van verlegghentheyt is / maer met te antwoorden in forma. Want wat kander bespottelijker sijn / dan het ghene ghy in de 2. Antw. pag. 43. seght / Daer de Schrifure van swijght en konnen wy niet sekens van segghen, ende met die te swijghen, dat houden wy voor eene gheleerde onwetenthey: kander/bzaegh ick noch eens / yet bespottelijker verdacht worden? Siet ghy niet wat dat hier uyt moet volghen/te weten dit: De Schrifure/daerse meest sou moeten spreken van een Teecken, ofte Figure des Utschaems Christi in 't Abontmael/dat is / op die plaetsen daerse van de instellinghe des Abontmaels handelt / en spreekt niet een enkel woort van Teecken, oft Figure: Ergo de gherefozmeerde en konnen daer niet sekens van segghen / ende moeten 't houden booz eene gheleerde onwetentheydt met de Schrifure te swijghen. Wat dunckt u van dese consequentie? meynt ghy dat sy soo wel niet en bestaet als de uwe? soo moet gy my dan toonen dat eenigen Apostel ofte Evangelist/daer sy handelen van de instellinghe des H. Sacraments / uytdruckelijcker spreekt van Teecken ofte Figure, als Paulus van 't sacrificie Christi in den brief tot de Hebreewen, daer hy seght dat Christus een Priester is nae de ordeninghe van Melchisedech. Siet ghy wel / D. Daniel, dat het hier niet gheen enkel praten of segghen te doen is / maer met bestandighe antwoorden / ende wederlegghinghe van mijne argumenten.

IX. Bzaegh ick noch eens / of ick niet wel bewesen en hebbe / in de bedenckingen pag. 54 55. &c. dat alle die andere ghelijckenissen die Paulus stelt tusschen Christum ende Melchisedech, als te weten / van sijne Genealogie, Zeghenen &c. het Priesterdom selfs niet en racken? gaen mijne bewijssen vast / ofte niet? soo niet? toont het met de selbe te weder.

der.

berleggen: Soo jaer? soo stelt dan Paulus het Dries-
sterdom Christi nae de ghelijkenisse van Melchise-
dech in wat anders als in die ghelijkenissen / die
het Driesterdom gheensins en raeken: Hier den
ontwerenden te spelen en is niet anders als seg-
ghen dat ghy niet en kont antwoorden.

X. Vraaghe noch eens/ghelijck ick doe in de be-
denckingen pag. 37. Is de herhalinge van d'offer-
hande aen't kruys niet noodich in't Abontmael/
waer toe dient dan de herhalinge van den Doop:
dit vraaghe ick om dat gy hier op in de 2. Antw. niet
anders gheseyt en hebt / als ick referere my op't
ghene ick geantwoort hebbe in de weeghschale pag.
46. 47. Wat hebt ghy daer anders gheantwoort/
als / den Doop en wort by de Ghereformeerde niet her-
haelt aen de ghene die eens gedoopt sijn? heb ick u niet
geseyt dat dit onse questie niet en was? maer van
de herhalinge des Doops aen elck kind in't be-
sonder dat niet ghedoopt en is /ghelijck'er questie
was van de herhalinge des Abontmaels aen el-
ken gheloobighen?

XI. Indien alle de gheloobighen soo volmaeckt
ende hepligh sijn door de offerhande des kruys /
waer toe dient dan den Doop en het Abontmael?

XII. Heeft Christus ons allegaer soo volmaeckt
ende geheplicht door de offerhande des kruys dat
wy gheene sonden meer en hebben? hoe seght dan
den H. Joannes *Epist. 1. cap. 1. v. 7. 8.* Het Bloet Christi
suyvert ons van alle sonden, ende nochtans / de waer-
heyt en is in ons niet, ist dat wy segghen dat wy gheene
sonden en hebben? soue ghy my wel konnen seggen
hoe dat dit saemen staet? ende of hier upt niet en
bolghet dat'er eenighe middelen moeten sijn door
de welcke wy gesuybert worden van sonden door
het appliceren vande vruchten des kruys? Waer-
om en kan dit niet geschieden door de herhalinge
vande offerhande des kruys / soo wel als door
den Doop / belijdenisse der sonden &c. Wat doet'er
dat toe dat die andere middelen *aliterius generis sijn*?
ghelijck ghy seght in de 2. Antw. pag. 46.

XIII. Als

XIII. Als ghy affirmeert dat die andere misde-
len niet meritoire, noch satisfactoire en sijn/ kost ghy
niet dencken dat ick dit soude loochenen & oft Iker
ghy u mischten voozstaen dat dit alreede van u
soo gheprobeert was dat pedet een dit u moest
toestemmen sonder mijne teghen-bewijssen eens
aen te sien?

XIV. Mengaende nu dit argument: De offerhande
Jesu CHRISTI is van eene oneyndelijke waerderinghe:
Maer de Missie is de offerhande Jesu Christi: Ergo de Mis-
sie is van eene oneyndelijke waerderinghe. Hier teghen
stelle ick dit argument: De offerhande Jesu Christi
Was eene bloedighe offerhande: Maer de Missie is de of-
ferhande Jesu Christi: Ergo de Missie is eene bloedighe of-
ferhande: ghelijck dit niet en volghet/ soo en volghet
ooch het ander niet: waerom? om dat wy noyt
gheleert en hebben dat de Missie in alle d'omstan-
digheden / arithmetice ghenomen / de selve is met
d'offerhande Jesu Christi aen't kruys / soo als het
klaer blijkt wanneer wy leeren dat de Missie ee-
ne onbloedighe offerhande is/ daer nochtans d'of-
ferhande Christi bloedich was: Alsoo en volghet het
ooch niet dat se van eene oneyndelijke waerbe-
ringhe moet sijn / om dat Christi offerhande soo
was: Daerom en heb ick noyt toeghestaen dat de
Missie van eene oneyndelijke waerderinghe is /
maer de sache in't midden ghelaten / u alleenlijck
aentwijsende hoe dat gy uw argument moest soz-
meren om te bewijssen dat gy vooz hadt: Nu segge
ick met het gemeen geboelen der Theologanten/
dat de valeur vande Missie eyndich is: Dilt gy nu hier
uyt beslogten / Ergo ten is de selve offerhande
niet die van Christus niet? *Nego consequentiam.* wy sal-
len hooren hoe ghy die consequentie sult goet
maeken.

XV. Sout ghy my in een van beyde mijn schys-
ten wel konnen aentwijssen waer dat ick absoluyt
affirmere ende stelle dat de Missie eene voldoende en-
de voldoende offerhande is, soo als ghy voozgheest
in de 2. Antw. pag. 49. heb ick niet soo geseyt in myn

C

ne

ne bedenckingen pag. 60. De Misse woert voldoenen-
de/ ende verdoenende gendemt ten aensien yande sake
die verereghen wort? Is dit niet te segghen (ghelyck
Bellarminus seght.) De Misse woert eene verdoenen-
de offerhande ghenoemt om dat se vergiffnisse
vande schult VERKRYGHT? woert hy niet Godt
niet verdoent die vergiffnisse VERKRYGHT van
sijne schult? Hoe seght gy dan dat ick ABSOLUYT
hebbe ghesproken / dat ick die gherestringeert
hebbe tot de sake die VERKREGHEN woert?

XVI. De ghene die seght dat de Misse eyghent-
lick gheene verdoenende offerhande is / seght dien
absolutelijck dat se den mensch niet Godt niet en
verdoent?

XVII. Moet ghy niet bekennen dat de vruchten
van d' offerhande des kruys ons toegheeryghent
worden door den Doop / ende het Abontmael?
Waarom oock niet door de herhalinghe vande of-
ferhande des kruys? Seght ghy dat Christus den
Doop ende het Abontmael tot die eynde ingestelt
heest / maer niet de Misse? Siet ghy niet dat die
leste in de questie is / *oversulx petitio principij* of sulx
ghy misschien noch eens segghen dat den Doop
en de Abontmael *alterius generis* sijn / ende de Misse
eiusdem generis & ordinis? ick en kan noch niet sien
wat die distincie hier te vropooste doet.

XVIII. Hoe verstaet ghy dese woorden van uwe
Oversetters op Hebr. 9. 9. De gaven en slacht-offeren
en condon de ghene die den dienst dede niet heyligen nae
de conscientie, te weten / segghen sy Num. 26. Sy en
hotten dat niet doen in haer selven aenghemerckt, ofte
door hare cracht, andersins condon sy in haer recht ghe-
briyck dienen om de gheloovighe Vaderen op Christum
te wijlen, door wiens offerhande de conscientien souden
ghereynicht worden? hoe verstaet ghy dit?

XIX. Meent ghy dat dit uwe argument in de 2.
Anev. pag. 41. wel bestaet: Die een ander Soen-of-
ferhande voor de sonden oprecht als d' offerhande
Christi aen't kruys / doet te hoort aen Christi of-
ferhande / ghelyck Christus te hoort soude gedaen
hebben

hebben indien hy sijn selven Coninck hadde ghemaeckt van een Rijck van t selve geslacht als den Keyser was / t welck hy niet en dede / maer van een gheestelijck Rijck? **W**eynt ghy dat dese gheleykenisse yet probeert? soe vraghe 1. of Christus aen den Keyser te hoort soude gedaen hebbe / waert saken dat hy sijn selven rijckeliken Coninck hadde gemaect upt kracht van de middelen die hem den Keyser self soude byghesedi hebben om Coninck te worden? **I**ck vraghe 2. of wy leeren dat onse Messe de offerhande Christi soe uytstupt dat se alle haere kracht van de offerhande Christi aen t'krans niet en ontfanght?

XX Aenghesien dat ghy bekennt in de 2. Antw. pag. 52. dat uwe Ministers van Zurich de aenbidtinge Christi in t H. Sacrament toestaen *ex hypothesi* dat is / als yemant de lichaemlycke tegenwoordicheyt Christi gheloofst / waerom en moghen wy dan volghens haer seggen / hem niet aenbidden / aenghesien dat wy de lichaemlycke tegenwoordicheyt Christi gelooben? **H**oe komt het hier nu te pas als ghy seght dat on en gront valsch is? **I**s dan hier de questie niet *ex hypothesi* niet of den gront in sijn selven valsch is (want daer en is niemant soo godloos die het H. Sacrament sal aenbidden *ex supposito* dat Christus daer niet tegenwoordich en is) maer de questie is *ex hypothesi* dat yemant gheloofst dat Christus daer is: ofte indien dit den egeu staet van de questie niet en is / soe hebben dan uwe Ministers van Zurich sottelijck toeghestaen datmen Christus mach aenbidden *supposito* dat hy'er niet'er daer niet en is: **D**oorders / ick loochene dat onsen gront valsch is / beroot het.

XXI. Sout ghy wel een blad in een van beyde mijn schriften konnen ar. w. h. s. daer ick affirmere dat de Apostelen in het Abontmael de gheconsacreerde Hostie niet en hebben aenbeden gheleijck gy in de 2. Antw. seght pag. 52. met dese woorden: **T**'is ons ghenoch gheweest dat P. Hazart toestont dat Christus niet gheboden en heeft de gheconsacreerde

Hostie t'aenbidden, ende dat oock d' Apostelen het selve niet en hebben ghedaen? roont my waer ick dit leste roeghestaen hebbe. Heb ick niet expresselijck geseyt in mijne Bedenkinghen pag. 66. GHENOMEN ick bekende dat se Christum in 't H. Sacrament niet en hadden aenbeden &c. Is dat te segghen/ Ick bekenne dat s'het met'er daet niet hebben ghedaen? Du segghe ick noch eens dat dese utwe consequentie niet en deught: Men leest in de Schrifsture niet dat de Apostelen de gheconsecreerde Hostie hebben aenbeden: Ergo sy en hebben't niet ghedaen, ofte, men mach het niet doen. Ick loochene beyde dese consequentien: Want sy en volghen niet uyt utwe eerste positie.

XXII. Moet ghy my niet bekennen dat Dionysius P. 3. de Eccles. Hieracht. cap. 3. Origenes Hom. 5. de diversis: Cyrillus Hierosolymit. Cathech. 5. Eusebius Emisenus Hom. 5. de Paschate: Nazianzenus Orat. de S. Gorgonia: Chrysostomus Hom. 61. ad Popul. Augustinus in Psalm. 98. & 21 & Epist. 20. cap. 27. Ambrosius lib. 3. de Spir. S. cap. 12. de aenbiddinghe Christi in 't H. Sacrament roeghestaen hebben/ boozgestaen/ en selve ghepleeght: en weet gy my hier op niet anders te segghen als dat haer autoriteyt mensche-lijck is: heb ick u niet ghevraeght of dan utwe autoriteyt godlijck is: wat seght ghy? wisten oock die H. mannen/ de weleke op die eeuwen/ die ghy self booz rechtsinnich hant/ hebben gheleest/ niet beter wat/ booz/ of teghen schrifsture was/ als ghy/ of uws ghelijcke: wat seght ghy al dat het disput. Rozter en bondigher kan gheschieden uyt de Schrifsture: ofte wat seght ghy dan te bewijsen dooz de schrifsten Act. 18. 28? Is dit bewijsen uyt de schrifsture/ als gy seght: men leest in de Schrifsture niet dat men Christum in 't H. Sacrament heeft aenbeden: kosten die oude leeraers soo wel niet weren als ghy dat dit in de schrifsture niet geene uytghedruckte woorden en siont hoe hebben sy dan d'aenbiddinghe boozgestaen ende ghepleeght: sijn se dan allegaer in dit stuck

stuck dwaelgeesten gheweest? antwoort hier op
reng didactice niet sae of neen.

XXIII. Als ghy in de 2. Antw. Pag. 53. seght dat
het u ghenoech is dat men upt schriftuere waer-
schijnlijcker contrarie bewijzen kan / meent ghy
dat waerschijnlijckheyde ghenoech is om een ghe-
loofs-stuck vast te stellen / ofte om sijn Partij
t'obertuyghen?

XXIV. Hoe / ofte waer upt weet ghy dat de
Roomsch-ghesinde inder daer, ghelijck ghy seght
in de 2. Antw. pag. 54. die aenbiddinghe doen son-
der sekerheyt des gheloofs?

XXV. Doch / heb ick u niet gheseyt in de Bedene-
kinghen pag. 69 dat'er tusschen ons gheen disput
en was of wy met sekerheyt des gheloofs de H. Hostie
aenbidden / maer of wy dit doende / afgoderye be-
gaen? blyckt dit niet klaer upt uwe 1. Antw. Pag.
54. daer ghy ons beschuldighet van Idolatria, ofte
aenbiddinghe des broots?

XXVI. Is dat niet een sporeljk dinghen dat
ghy van my bewijs verfoeckt dat wy verseker
sijn dooz het gheloof dat Christus in alle ghecon-
sacreerde Hostie is / daer ghy my moest bewijzen
dat wy afgoderye bedrijven, om dat wy / gelijck gy
seght / niet seker en sijn van d'intentie des Prie-
sters? hebt ghy oock niet ghelesen wat ick dies-
aengaende segghe in den Advocact pag. 66? ende in
de Bedenkinghen. Pag. 70?

XXVII. Heb ick u Ibidem dese uwe propositie niet
gheloochent / de aenbiddinghe met morale sekerheyde
dat den Priester d'intentie ghehadt heeft, om te consacre-
ren, is quaet, ende van Godt verboden? waer blyft
uw' bewijs? waer staet het in de Schriftuere
dat die aenbiddinghe etc. van Godt verboden is?
Ende als ghy t'exempel van Paulus by-brenght
om te toonen dat eene goede intentie / eene sake
die quaet is / niet en kan goet maecten / wat is
dit anders als de questie vooz reden gheben / aen-
ghesien dat dit in de questie is of de sake inder
daer quaet / sae / van Godt verboden is / t'welck ick
u abso-

u absolutelijck hebbe gheloochent / ende gy noch niet betwefen en hebt.

XXVIII. Ick vraghe noch eens of dit wel volght: Het Avontmael is eene ghedachtenisse, ergo en is gheen sacrificie? met dese vraghe en affirmere ick niet dat het een sacrificie is? Maer ick vraghe u alleen / of nipt uwe eerste boozstellinge / volght dat het gheen sacrificie en is: Seght ghy dat ja? ick segghe dat neen: wie moet nu die consequentie goet maecten? de ghene die se affirmeert / of de ghene die se loochent?

XXIX. Staet het niet saemen / ofte kan het niet saemen staen / dat men Christi Uichaem offere / ende ghedachtenisse houde van sijne doode?

V. ARTYKEL.

Van het Sacrament des Vormfels, Penitentie of Biechte, Olyffel, Order, ende het Houwelijck.

I. VRAGE: **V**at bewijs versoecht ghy van **V**mp in de 2. Antw. pag. 55. aengaende de instellinghe Christi van't Vormfel? hadt ghy niet gheaffirmeert / ende gesept in utwen Afkeer pag. 40. Christi instellinghe ontbreekt in het Vormfel: heb ick daer reghen niet gheseyt in de Bedenkinghen pag. 68. dat dit soo heel gheseyt is / als / Daerom ontbreekt Christi instellinghe in't Vormfel, om dat Christi instellinghe in't Vormfel ontbreekt, dat is / probare idem per idem? wat seght ghy daer op? want ghy laet dit al onghemerckt henen gaen: wie moet dit bewijfen dat de instellinghe Christi ontbreekt in het Doornfel? ghy die het gheaffirmeert hebt? of ick die het loochene?

II. Meynt ghy dat de Apostelen de handen op de ghedoopte gheleydt hebben om datse den h. Geest sonden ontfanghen / sonder ghebode ofte instellinghe Christi? seght ghy dat nien? soo he staet het

het wel het gene dat ick gheseyt hebbe : seght ghy dat jae : kosten dan d' Apostelen op haere eyghen autoriteyt den H. Gheest gheven :

III. Is dit niet wederom een groote heernec-
kicheydt / dat ghy daer by persisteert dat dit gheven vanden H. Gheest extraordinare gaven waren, de welcke nu cesserende, de naevolginge van die teeckenen ydel is, daer ghy niet een enkel woordt en rept teghen mijne bewijzen : heb ick u niet toeghestaen in de Bedenkinghen Pag. 70. dat dit gheven vanden H. Gheest een extraordinare gabe ende mirakel was vooz soo veel als hy in eene sichtbare ghedaente afdaelbe-
kont ghy my dit ontkennen : maer heb ick niet gheloochent dat de heele actie van het oplegghen der handen een extraordinare gabe ofte mirakel was : moest ghy niet bewisen hebben het ghene dat ick ontkende / eer ghy persisteerde by r' uwe
2. heb ick doech niet geloochene dat de mirakelen cesseren : wat seght ghy daer op : is het ghendeoch dat ghe seght / ick persistere daer by / sonder eens aen te sien wat dat ick loochene / ofte prohere :

IV. Hadt ghy niet ghebzaeght in de 1. Antw. pag. 57. waerom dat de Roomsche Kercke het blasen Christi op de Apostelen / als hy haer den H. Gheest gaf / niet naer en volght : heb ick u niet gheantwoordt datse dit doet : ende nu komt ghy in de 2. Antw. segghen Pag. 56. De questie sou sijn of de Roomsche Kerck dit doet cum effectu : Men bzaeght niet wat de questie sou sijn, maer wat onse questie met'er daer was : waerom sijt ghy beschaemt te bekennen dat ghe niet en wist dat de Roomsche Kercke die boozsepede ceremonie Christi gebruykt : was dit niet onse questie : wat komt ghy dan hier nu spreken van den effect, ofte uytwerckunghe : Hadt ghy te bozen daer van eens vermaent :

V. Is dit al een dinghen by u / v' affirmeren dat Christus het houtweljck tot een Sacrament heeft verheven / ende te segghen / ghelijck ick doe in den Advocaet pag. 69. dat uw' argument niet en deught / oft dat ghy niet en bewijst dat Christus
her

Het Houwelijck tot een Sacrament niet en heeft
 kunnen verheffen / om dat het booz den val van
 Adam ingheselt was: Ick segghe noch dat dit nu
 argument niet en denghet / moet ghy het niet goet
 maccken: of mooght ghy alle dinghen segghen
 sonder bewijs?

VI. Wat kan men sterker hebben als 't gene
 ghy hier op antwoordt in de 2. Antw. pag. 57. te we-
 ten / Dat Godt, seght ghy / het houwelijck soo lanck
 te voren ingheselt hadde, daer uyt blijkt dat het van
 Christo niet en is ingheselt ghelijck de andere Sacramen-
 ten. Is dit uwe consequente goet maecken: was
 onse questie niet of Christus het Houwelijck tot een
 Sacrament niet en hadde kunnen verheffen om
 dat het van Godt booz den val van Adam inghe-
 selt was: heb ick u dit ghevolg niet geloochent?
 ende nu en seght ghy niet anders / als Christus en
 heeft het Houwelijck niet ingheselt ghelijck an-
 dere Sacramenten / om dat het van Godt te bo-
 ren ingheseldt was: is dit niet probare idem per
 idem, ofte de questie self gheben booz reden?

VII. Wat verstaet ghy daer door in uwe 2. Antw.
 pag. 58. als ghy seght dat het Houwelijck aen de ge-
 loovighen ende ongheloovighen ghemeyn is? Is dit te
 seggen dat het houwelijck tusschen twee geloof-
 ghen in alles ghelijck is met het Houwelijck tus-
 schen twee ongheloovighen? Seght ghy dat iae?
 wy loochenen dat: Seght ghy dat neen? wat wilt
 ghy dan daer mede segghen?

VIII. Bekent ghy niet in de 2. Antw. pag. 57. dat
 ghy gheaffirmeert hebt dat het Houwelijck een bor-
 gherlijck contract is, ende gheen gheestelijke dispositie
 &c? Bekent ghy daer by niet dat ghy het eerste
 deel affirmeert, maet het tweede negeert? Wel aen
 probeert dan het eerste deel / want ghy bekent
 self dat ghy het gheaffirmeert hebt: Ende laet ons
 dan hooren wat slot-reden dat ghy daer uyt sult
 maccken / en dan sullen wy sien wat dat'er van
 't tweede deel is.

IX. Als ghy op eenen kant seght: 't is ghenoech
 dat

dat Christus het Houwelijck aen gheene soorte van menschen verboden en heeft: Ende ick op den anderen kant segghe: T'is ghenoech dat hy't aen niemant gheboden en heeft: Volghet hter niet uyt dat onse gheestelijcke bytwillighlijck soo eenen staet moghen verkefesen in den welcken sy haer willen onthouden van't Houwelijck: hebben sy dan / om med Paulus te spreken in dese materse 1. Cor. 7. 36. gheen macht over haren eyghen wille, ter wijle daer gheen ghebodt noch verbodt is: maer als sy eens in haer herte besloten hebben van soo eenen staet te beleven / doen sy niet wel met soo te blijben / ende gheene huysvrouwe te soecken, ghelijck Paulus oock seght

X. Heb ick dese uwe consequentie niet gheloochent: De Gheestelijcke worden van't Houwelijck uytgheiloten, Ergo 't wort haer verboden? Hoe bewijst ghy se dan? Wy meyden / seght ghy in de 2. Antw. pag. 60. dat uytfluyten ende verbieden eken soo veel is als een sieck wijf ofte een krancke vrouwe: Men bzaeght niet wat dat ghy meynt, waer wat dat ghy bewijst? Ick hadde gheloochent dat uytfluyten ende verbieden al 't selve is / ende nu en seght ghy niet anders als / 't is het selve: Is dit een bewijs om uwe consequentie goet te maecken die ick gheloochent hadde? of is dit wederom niet probare idem per idem? ende tot reden gheven het ghene dat de questie self is?

XI. Heb ick u niet ghebzaeght in de Bedenckingen pag. 75. of'er gheen ander remedie en is teghen d'onkuyshheit als t'Houwelijck / om dat ghy in uwe 1. Antw. pag. 58. gheseyt hadt dat onse gheestelijcke uytghefloten worden van de remedie tegen d'onkuyshheit om dat se ghesloten worden uyt 't Houwelijck: wat antwoort ghy hter op? Sy worden immers, seght ghy / van't voornaemste, eyghenste, ende naeste remedie uytghefloten: Is dit directe antwoorden op dese mijne bzaeghe / of'er gheen ander remedie en is teghen d'onkuyshheit als 't Houwelijck: ofte: Kan niemant d'onkuyshheit ontgaen ten zy dat hy trouwe? seght ghy dat neen? hoe seght

seght dan den H. Jacobus *cap. 5. v. 15.* dat een crach-
 rich ghebedt vanden rechtveerdighen veel vermacht? Hoe
 seght den H. Paulus *1. Cor. 9. 27.* dat hy sijn lichaem
 kassijde om dat tot slavernye te brengen? Hoe
 seght den H. Petrus *Epist. 1. cap. 5. v. 5. 6. 8. &c.* dat den
 duyvel van ons sal vlieden, Indten wy maetich, oodt-
 moedich, en wacker sijn? Seght ghy dan dat'er noch
 andere remedien sijn teghen d'onkupshepdt als't
 houtwyljck? Soo is dan dese utwe positie valsch
 dat onse gheestelijke uytghesloten worden van de
 remedie teghen d'onkuyscheydt. Wat is het dan van
 noode te trouwen als sy d'onkupscheydt konnen
 outgaen dooz ander remedien?

XII. Als den Apostel seght *1. Cor. 7. 9.* dat de gene
 die haer niet en konnen onthouden / beter doen te
 trouwen als te bzonden / is dit te segghen dat se
 nootzakelijck moeten trouwen: oft/dat'er gheen
 ander remedie en is om niet te bzonden / als't
 houtwyljck?

XIII. Als ghy in de 2. Antw. pag. 60. seght dat het
 houtwyljck eerlijck ende van Godt inghestelt is /
 volghet hier uyt dat alle St. eten van menschen
 het selbe nootzakelijck moet gebzuycken? Seght
 ghy dat neen? wat wilt ghy dan pzoberen? Seght
 ghy dat ja? moeten dan alle staeten ende soozten
 van menschen nootzakelijck alle dingen gebzuy-
 ken die eerlijck ende van Godt inghestelt sijn?

XIV. Hebben utwe Oberfetterz niet gemist als sy
 op *1. Timot. 5. 12.* segghen dat die weduwen / van de
 welke Paulus daer spreekt / bestraffijck waren en
 schult hadden? waer in hadden sy schult? was het
 niet om dat se wilden trouwen als sy haer tot den
 dienst vande ghemeente hadden laten gebruycken? mocht-
 ten sy dan niet trouwen? waer is dit vast?

XV. Hebben utwe Oberfetterz gheen en mislach
 ghedaen / als sy boozders hier segghen dat het
 dlijck uyt het volghende *14. vers.* dat dese wedu-
 wen gheen belofte en hadden van niet te trou-
 wen / daer nochtans den Apostel van andere we-
 duwen spreekt in dat *vers.* van de boozgaende
 waren?

waren? Want seght hy van dese lesse niet dat hy wilt dat-se trouwen om gheene oorfake van lasteringhe aen de Weder-partye te gheven? ende ter contrarie vand'eerste/dat-se berispeelijck waren en schult hadden indien sy trouwden? Dese waren berispeelijck indien-se trouwden / de andere waren berispeelijck indien-se niet en trouwden: Kan dit wel van de selve persoonen gheseyt worden? kosten van die eerste meduwen als sy haer tot den dienst bande ghemeente begheben hadden / het houwlijck niet heylighlijck ghebruyken / aenghesien dat Paulus seght dat sy oordeel ofte verdoementisse souden behalen met te trouwen? waer is dit altemael bast?

XVI. Als ghy wilde bewijfen dat Paulus niet en spreekt van het natuerlijck houwlijck / maer van het gheestelijck houwlijck Christi, wameer hy seght 1. Tim. 5. 12. Dit is een groot Sacrament: Waerom hebt ghy alleen opghenomen sijne volghende woorden / ende niet dese sijne boozgaenden mensch sal Vader en Moeder laten, ende sijne huysvrouwe aenhanghen &c? Sout ghy nu wel konnen bewijfen dat dese woorden / dit is een groot Sacrament, meer moeten gherefeert worden tot de volghende woorden als tot de boozgaende?

XVII. Op wat fundament seght ghy in de 1. Antw. Pag. 59. dat dese woorden Pauli, t'is een groot Sacrament, booz desen qualijck overghesedt sijn? Staer'er in den Griecckschen text niet *Μυστήριον*? bekent ghy self niet dat dit woordcken Sacrament heeteekent: hebben dit oock Augustinus, Hieronymus, Ambrosius, ende Leo, soo niet overghesedt? waerom is het qualijck overghesedt gheweest? om dat alle Mysterien, ghelijck ghy seght / gheene Sacramenten en sijn? ghenomen: Ick en kan eben wel noch geene reden sien waerom dat dese woorden / t'is een groot Sacrament, booz desen qualijck overghesedt sijn gheweest / aenghesien dat *Μυστήριον* in het Griecx, Sacrament bereekent in het Latijn.

XVIII. Is dat niet een flauw bescheedt als ghy

in de 2. Antw. pag. 61. seght: Wy en segghen niet dat Catholijcke Schijbers effective seggen dat uyt eene ghelijkenisse een Sacrament volght: Maer dat-se dit consequenter of by gebolgh sonden moeten segghen? dat loochent ick: Want uwen gront daer ghy op bontwt is valsch / te weten / dat wy uyt de ghelijkenisse van het lichaemlyck hontwlyck tot het geestelijck / concluderen dat het lichaemlyck / een Sacrament is van't gheestelijck.

XIX. Hebt ghy in de 1. Antw. pag. 53. niet geaffirmeert dat de onthoudinghe aen weynighe menschen ghegehen woxt / ende dat willen bewysen uyt Matth. 19. 11. 12. Christus seght daer: Alle en vatten dit woort niet: Is dit te seggen weynighe batten't? Als ick segghe: Alle de Predikanten en sijn niet gheleert / is dit te segghen / weynighe? Ghy seght wel in de 2. Antw. pag. 59. dat de onthoudinghe eene beswaerlijcke of moeyelijcke saeke is: 't is waer. Maer hoe volght hier uyt dat-se aen weynighe ghegehen woxt? niet meer dan of ick sepde: De martelle is een beswaerlijcke saeke. Ergo daer sijn weynighe martelaren in oude tijden ghetweest. Volght dit wel?

XX. Als Origenes, Gregorius Nazianzenus, ende Ambrosius segghen dat-se alle de Capaciteyt niet en hebben om sonder Drouwe te leven / is dit wederom te seggen weynighe hebben die capaciteyt? ofte de deught van onthoudinghe woxt aen weynighe ghegehen? uyt mijne boozgaende argumenten kont ghy klaer sien dat dit niet en volght.

XXI. Heb ick u niet ghebræeght in de Bedenckingen pag. 77. of u de sonden vergheven worden als ghy den drinck-beker outfanght? ghy antwoort dat de vergiffenisse der sonden beteekent ende bezeghelt wordt: Maer de questie was of dese vergiffenisse moest roegheschreben worden aen t' Abontmael / als wesende een Sacrament van Christo ingestelt tot vergiffenisse der sonden / ende niet liever aen de boozgaende beproevinghe, of leet wesen?

Hout ghy noch staende dat Cajetanus, soo ghy seght

seght in de 2. Antw. pag. 62. leert / dat het H. Olyf-
 sel / maer een ghebodt vande H. Kercke is. hebt ghy
 u wel bedacht? oberleght sijnne woorden noch
 eens / ende siet of hy niet en spreekt alleentlick
 van het ontfanghen des H. Olyffels ende van dit
 alleen seght dat het een ghebodt der H. Kercke
 is dat men t'ontfanghe op sekere tijdt; ober-
 sulcx de ghene die dit veracht op soo eenen tijdt te
 ontfanghen / dat hy doot sonde doet: Mepne
 ghy nu dat nae d'opinie van Cajetanus, hirt uwe
 volghet dat het H. Olyffel van gheene godlycke
 instellinge en is niet meer dan of ick seyde: De
 Roomsche Kercke ghebtedt aen alle gheloobighen
 eens s'jaers het Alder-heplichste Sacrament te
 ontfanghen / ende de ghene die dit veracht doet
 doodelijcke sonde: Ergo de Roomsche Kercke en
 hout het Alder-heplichste Sacrament van gheene
 godlycke instellinghe.

Opndelijck / D. Daniel, hoe scheidt ghy soo
 secht van uw' werck / met te segghen P. Hazart
 heeft niet sonderlings of aentmerckens weerdigh gheant-
 antwoordt? Ofte wy erkennen dit of dat in de biechte
 &c. is uwe ghemente daermede te vreden? Is
 het dan ghemoech dat ghy seght dat ick niet aen-
 merckens weerdigh en antwoorde? Moet dit de hees-
 le wereldt ghelooven sonder blyck ofte teghen-
 bewijs?

1. Hadt ghy in uwen Afkeer pag. 40. tot een Sa-
 crament niet berepcht dat het ghemeen zy aen alle
 gheloovighen? heb ick u daer op niet gheant-
 woort in den Advocaet pag. 73. dat de Biechte aen
 alle gheloobighen ghemeen is? heeft sy dan
 de conditie niet die ghy selve berepcht?

2. Hadt ghy niet tot een Sacrament berepcht
 vergiffnisse der sonden? heeft de Biechte dese condi-
 tie mede niet? wat ontbreect'er dan aen de
 Biechte?

3. Hadt gy niet een wyterlijck tecken berepcht
 dat dese vergiffnisse sonde beteekenen? is de bes-
 tydenisse der sonden gheen wyterlijck tecken? wat
 out-

ontzreekt er dan aen de Biechte? Seght ghy de instellinghe Christi? bestaet dan dit argument niet: De Biechte heeft de conditien die D. Daniel selbe berepicht tot een Sacrament: Ergo de Biechte is een Sacrament: Seght ghy dat neen? waer in en gaet dese slot-reden niet vast? seght ghy dat ja? Is dan dit ghevolgh oock niet goet: De Biechte is een Sacrament: Ergo sy moet van Christo nootsakelyck ingheselt sijn / aenghesien dat wy van weer-zpden dit toestaen dat alle Sacramenten van Christo self moeten ingheselt sijn?

4. Hadt ghy niet gheseyt in de 1. Antw. pag. 61. dat ghy niet en kost binden dat Paulus 1. Cor. 7. Het houwlyck een gave Godts noemt? heb ick u dit in de Bedenckingen pag. 80 niet klaerlyck aengesien in die woorden Pauli: Een yeghelijck heeft sijn gave van Godt, den een aldus, den anderen soo? wat seght ghy nu? spreekt hier Paulus oock niet van het houwlyck?

4. Hadt ghy niet gheseyt dat de gaben en gratten die Timotheus ontfincck dooz de oplegginghe der handen / geene ordinare maer extraordinaire gaben en waren? heb ick u dit in de Bedenckingen pag. 79 niet gheloochent? waer blijft uw betwijfel?

5. Is het niet waer het ghene ick segghe / in de Bedenckingen pag. 80. dat de ghene die trouwen / in / of dooz het gontwlyck die gaben verachtghen die Paulus optelt 1. Timoth. 2. 15. aengesien dat Paulus seght dat se daer in moeten volherden etc. wat seght ghy daer op?

6. Wat seght ghy op mijn argument in den Advocaet pag. 73. met het welke ick betoone dat alle Sacramenten niet nootsakelyck en moeten ghemeen sijn aen alle gheloovighen? gaet ghy die soo stil-swyghens booz by?

7. Hadt ghy niet gheseyt dat de salvinghe by Jacobus eene miraculeuse gesontmakinghe was / ende nu cesseert. heb ick u dit niet heyde gheloochent

47
In den Advocaet pag. 81: gheeft ghy dit op / aens-
gesien dat gh'het niet en bewijst?

Hier hebt ghy nu / mijn Heer van Henghel, het
ghene ghy selve twenscht ende begeert / te weten /
de eyghen ende bequaemste methode om korte-
lijck t'antwoorden. Daert wel / ende blijft den
Heere bevolen.

FINIS.

Vidit & Approbavit.
A. V. E. Arch. & L. C. Antv.

in der Absicht...
Gott zu danken...
die...
die...
die...

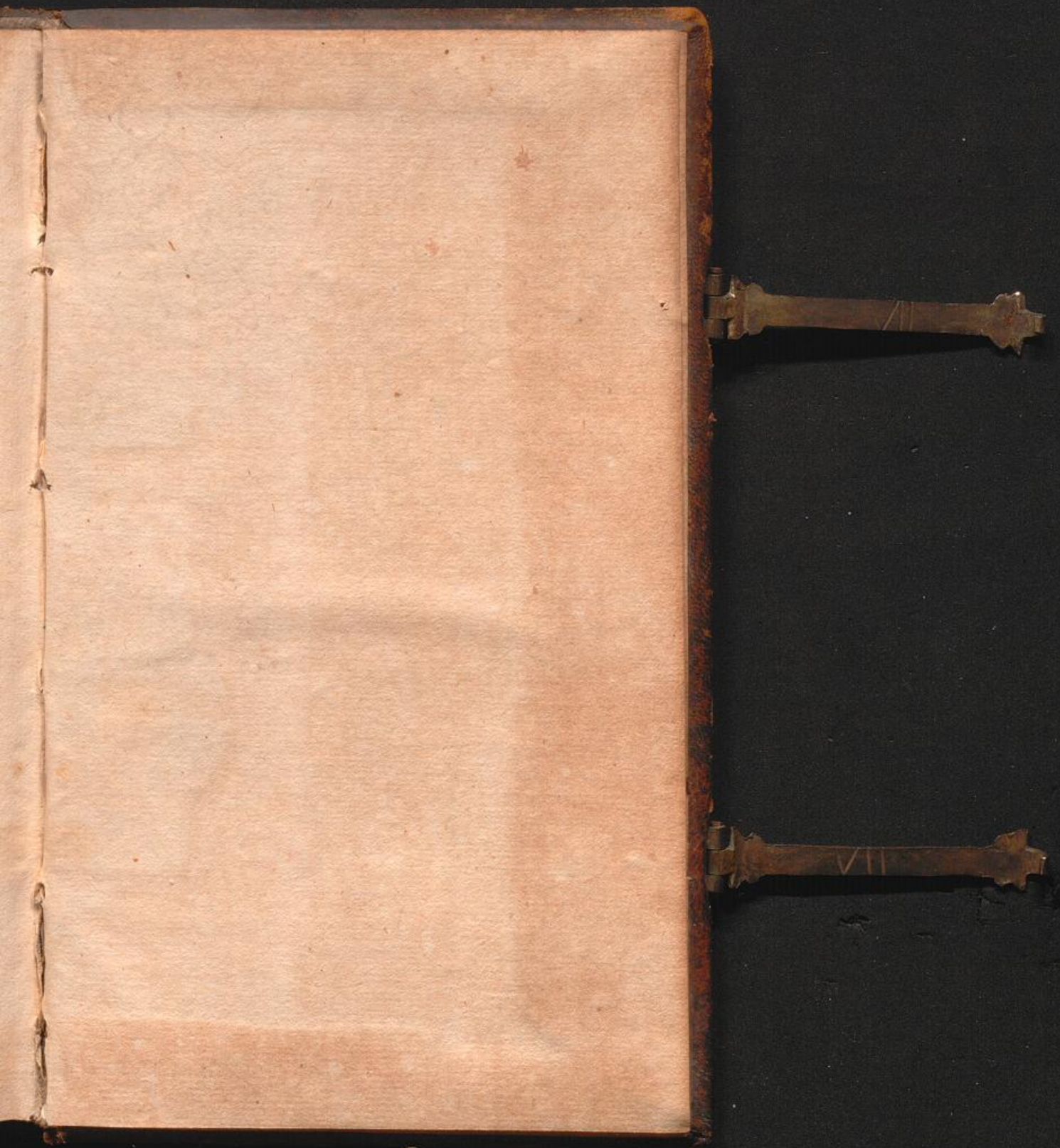
111

V. d. A. 1700
A. V. L. A. 1700

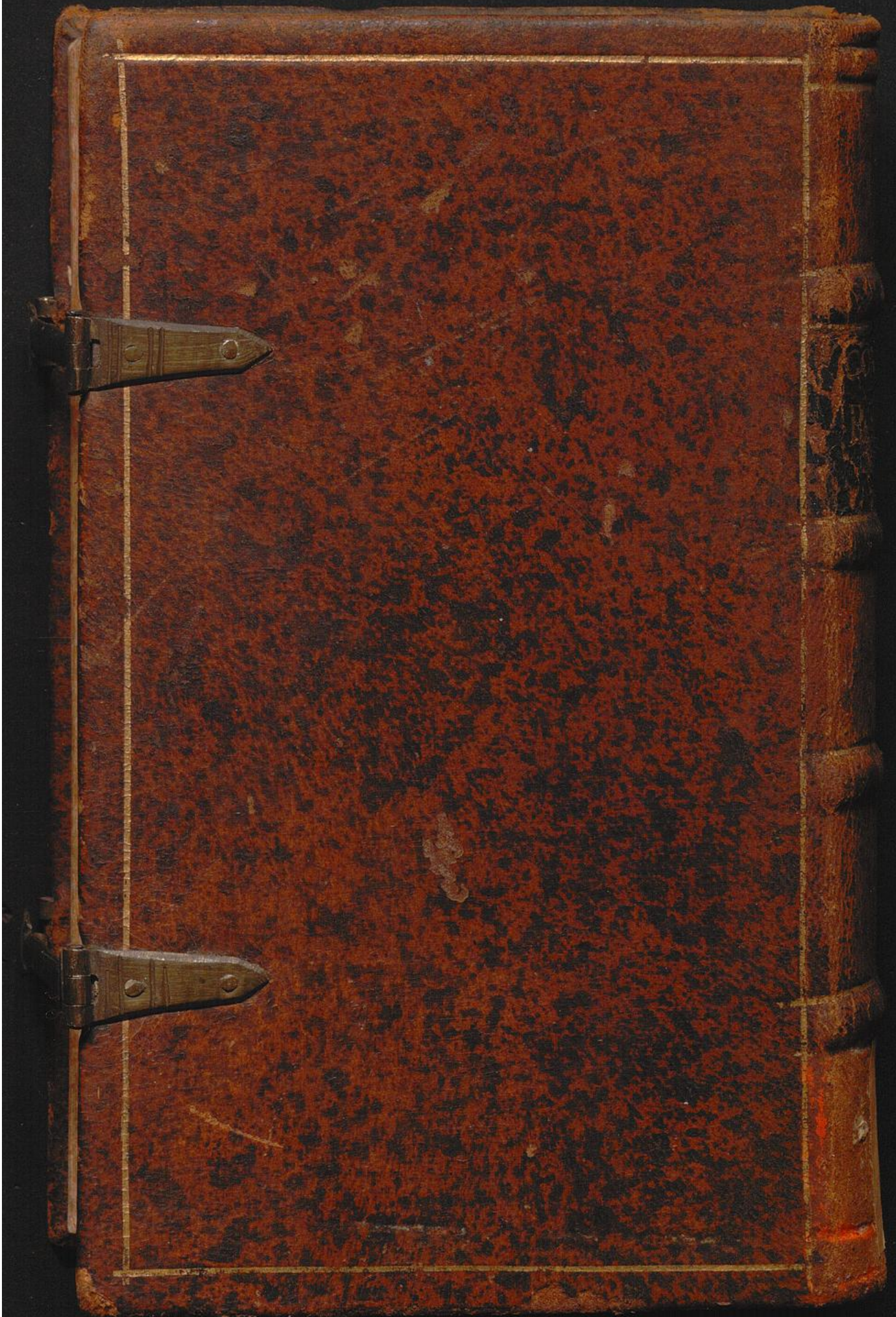

CONTRÖVER
P. HAZART
V. P. 5. 3

Th
6191